Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера дензь • ЕРА, 4 ноябрь, 1976 шу. • № 134 (5645). • Мах 2 кеп.

Советски Союза къахьегамхой! КПСС XXV съезда исторически решенеш, иттлагIча пятилетка сийлахь-йоккха программа кхоачашъяр духьа къовсам лоаттабе!

Коммунизм хьалъеча керда толамаш доахаш дIахьалхашкахъа долле!

(КПСС ЦК ТIахьехамашцара)

ПАРТЕ ЛЕНИНСКИ НАЬКЪАГIА КХУВЛ

Вай сийлахь-йоккхача Даьхено толаме дIайолаяьй иттлагIа пятилетка. Советски наха низ ца кхобеш къахьег КПСС XXV съезда исторически решенеш кхоачашъяра тIехьа. Уж боарам боанцаш чIоагIа тешаш ба ленински партех, хIаьта из гIулакхаца, из коммунизм хьалъяра ерригача участкашка хьинаре къахьегарца хьа а хьокх. Опыто, миллионаш барий вахара практико, дерригача халкъо цхьан даггара уж хьаллацаро цIаькха а цIаькха а хьахьокх партийни решенеш кIала кIоаргга лард йолаш хилар. Из дизза ала доагIа укх деношка хиннача КПСС ЦК Пленума, нийсазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета пхелагIча сессе решенеех а.

Пленумо дийцар 1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен пхе шерарча планах а 1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен планах а, 1977 шера СССР Паччахьалкхен бюджетахи 1975 шерарча СССР Паччахьалкхен бюджет кхоачашдарахи дола дешаш.

Пленуме дIаьхха къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева.

Новкъоста Л. И. Брежнева даьча къамаьла тIа, Пленума материалашка хьахьекхай КПСС XXV съезд хинначул тIехьагIа партеи халкъон баьча балха итогаш, кIоаргга а массе оагIорахьара а хьагойтад съезда решенеш дIахо а кхоачашъяра наькъаш, шерра яьшха характеристика а еннай, политически мах а баьб иттлагIча пхе шерарча планеи хьатIадоагIача боахама шереи. Цунца цхьана хьагуча а яьхай хоадам боллаш къоаста а яьй партийни, советски, боахама органаша дукхагIа теркам тIабахийта, партеи халкъон мамогга дукхагIа низаш тIадерзаде дезаш йола балха лоархIамегIйола участкаш. Къамаьла тIа шерра хьадовзийтад вай ханара дунен халкъашта юкъера вахар, арахьарча политически даькъе, машара тIехьа, халкъий къаман кортамукъален социальни прогресси бахьанне дIахо а къовсам лоаттабара даькъера, партеи паччахьалкхени аргIанара декхараш долча тайпара хьадовзийтад.

Новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар, дерригача юкъараэкономически хьокхамашка — къаман доход, промышленностен юрта боахамеи продукци тIаккхетарга, капитальни вложеней боарам лакхбаларга, бахача наьха вахара боарам тоабаларга диллача — иттлагIча пхе шерарча плана проект КПСС XXV съезда установкашка хьежжа хилар.

Пхе шера промышленноста продукци 36 процент тIаккхетаргья, юрта боахама продукци — 16 процент; халкъа боахамга дIадохийтаргда 621 миллиард сом совгIа. ИттлагIа пятилетка белгалйоал вай дерригача историе чухь халкъа боахам дегIабара лоархIамегIа дола хьокхамаш эггара дукхагIа тIаккхетарца. Болат доаккхилга 27,2 миллион тонн, мехкдаьтта — 149,2 миллион тонн, газ — 145,7 миллиард кубически метр, кIор — 103,7 миллион тонн, электроэнерги — 341,4 миллиард киловатт-сахьат дегIайоагIаргья. 45,1 миллиард сом алсамдаргда халкъа эша товараш арахецилга. 40 миллион тонн хIана дац аьнна тIаккхетаргда юкъера лаьрхIача шера чуэца ялат.

Цунца цхьана планови разработкай дозала юкъмоттиг дикала хьокхамий оагIорахьа тIа-тIа дукхагIа йоал. «Цунца, — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, — гу парте дIадехар — болх дикагIа бар, болх эффективнегIа бар, болх пайда дукхагIа хьабоалача тайпара бар. Эффективности дикали — уж ши дош да хIанз дерригача боахама гIулакхий девиз. Пхе шера къахьегама овсарле 25 процент лакхъе, керттерча производственни фондех пайда эцилга дикка тоаде, продукцега дIаухийта материалаш кIезигъе лерхI.

Эффективности дикали лакхъярга вуга керттера наькъаш — Iилманеи техникаеи керда карагIдаьннарех, толашагIа йолча технологех, материалий прогрессивни тайпаех пайда эцар, комплексни механизации автоматизацин производствана юкъеххахьар, планировании доал делгеи эргадоахаш тоадар, къахьегамхой образованеи квалификацеи боарам лакхбар.

Пятилеткаи 1977 шерарчеи планаш тIа юкъейихьай парте XXV съездо хьакхайкаяь шерра социальни программа. Пхе шера 76 миллиард сом гаргга дегIайоагIаргья потреблене фондаш. Бахача наьха сага-сих тIайоагIа доходаш 21 процент лакхлургья, уж кхы а дукхагIа хургья кIезигагIа торо йолча дезалий. Хьалдергда 500 миллион квадратни метр нах чуIа цIенош. Паччахьалкхени кооперативни торговле розничи товарооборот 29 процент лакхлургья, товарий дикали товарообороти тоалургья. ДIахо а дегIадоагIаргда социальни Iалашо елга, халкъа образовани, унахцIено лораелга, бытовой гIулакхаш делга. 11 миллиард сом гаргга дIадахийта лерхI гонахьара Iалам лорадарга.

«ИттлагIча пятилетка социальни программана мах беча хана, — белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева, — цун чулоацам пятилетка керттерча декхаро, халкъа вахара боарам цахаддаш тоабара парте лаьцача наькъо дIа ма-дехха ба аьнна ала йиш йолаш да вай, новкъостий».

Эффективности дикали лакхъе яьна парте оттадеш дола юкъера дIадехар балха тайп-тайпарча участкашка тайп-тайпара кхоачашде дезаш да. Цигара хьадоагIа экономически уйла яр хоадамболлаш хиланза даргдоацилга. Цунца дувзаденна КПСС ЦК Пленумо халкъа боахам дегIабоалабара хьалхарча плана тIа лаьтача дукхача проблемаьшта теркам тIаберзабир.

Царех цаI — капитальни гIишлошъелга. Пхе шерарча плано укхаза дIадех хьалъяьяланза йолча гIишлой боарам кIезигбар, гIишлой-монтажни балхаш дара ханаш лоацъяри царга дIалодар кIезигдари, болх беча мошносташта реконструкци елга сихдар. ГIишлошъеча организацей гIулакхий мах бе боагIа йистеяьннача а заказчикашта дIаеннача кийчача а объекташкеи пусковой комплексашкеи хьежжа.

Пятилетка кхыдола лоархIаме декхар сенах латт аьлча, из латт добывающи промышленность, энергетика, металлурги санна долча халкъа боахама доакъой эффективность лакхъярах. Дукххача хьокхамашка диллача укхаза дунен тIа хьалхарча моттиге да вай. Уж доакъош наьха санна дегIадоаладе лерхI пхе шера плана тIа. Цхьабакъда ресурсаеи чIоагIа дегIаух вайна эшараш. Из бахьан долаш мехкдаьтта, газ, кIор, болат, прокат, сийрда бесаш дола металлаш дукхагIа дахарца цхьана балха дикала хьокхамаш тоа ца дича даргдац. Дувцар сенах да аьлча, из да уж дIаахийтара кхы а чIоагIагIа йола коэффициенташ юкъейоала ца йича, дерригача доакъошка — потребителашка кхомбара режим леля ца йича ярг ца хилар.

ИттлагIча пятилетке боккха теркам тIабохийт юрта боахама. Цунна эшараш хьожаду 170 миллиард сом совгIа. Из зал дукха ахча лаха атта дацар, бакъда парте са а кхеташ дир из. Вай экономика аграрни сектор вай заман эггара лакхагIча боарамга дIакхоачаярал саготагIа декхар хIанз дац.

Цу секторе керттердар фуд аьлча, из да ялат доаккхача даьха толамаш дIачIоагIдар а дегIаккхувлар а. Пятилетка чаккхйоаллаш шера 235 миллион тонн ялат доаккхилга Iалашдар, из дара лаьтта леладара культура ма-могга лакхъянза яргьяц. ДIахо а дегIаккхувла деза боамби, лен, шекара свекла, ганараш, баьцадараш, сом, лаьттанцара йоала кхыйола а продукци йоаккхилга. ХIаьта къаьстта лоархIаме да хьайбай продукташ наьха санна дукхагIа яхар, баха нах дулхеи шурийи продукташца Iалашбеча нийсъенна халонаш сихагIа дIаяхар.

«Укх Пленуме, — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, — цIаькха белгалдаккха безам ба са хIанзарча этапе юрта боахам дIахо дегIабоалабара проблема — из эггара хьалха, шерагIа долча тайпара цун эффективность лакхъяра проблема хилар. Юкъара декхар иштта оттаде мегаргда: юрта боахам дегIабоалабара паччахьалкхено хьахенача Iалаьмате доккхача рузкъах, дас санна хьаькъалца доал деш пайда эцар, кхомбеш лаьтта леладар, хIара гектарах, цига дIадахийтача хIара сомах, удобрене хIара тоннах ма-могга дукхагIа пайда бар».

Лаьтташта мелиораци яра дуккха рузкъа хьожадеш, хий дехкачеи докъадаьчеи лаьтташ тIара йоаккха продукци боарамагIа тIаккхетаргхиларга, цун дикал тоаергхиларга дог даха бокъо йолаш я паччахьалкхе. Юрта боахама механизаци яра даькъе хьалхарча плана тIа оттае еза тракторий, машиний, оборудоване дикал, механизатораш кийчбелгеи уж юрта дIачIоагIбелгеи. Юрта боахама химизаци яра даькъе лоархIаме да удобренеш дика хулийтилга Iалашдар, фосфаташ арахецилга сихха дегIаккхувлар, агрохимически служба цIенхаштта чIоагIъяр, хIаьта керттердар — удобренеш йоа ца яйтар. Доккхий декхараш латт хьайбай боахама хьалхашка, цига хьайбаш дебадарца цхьана пайда эца беза дулха хьайбаш, хьаккарч, жа леладеча, бройлерни промышленносте долча кIезига доацача кхоачамех.

Юрта боахама дикала хьокхамаш дIахо а тоадар, эффективность лакхъяра къаьстта лоархIам болаш да боахамашта юкъерча кооперацеи агропромышленни интеграцеи ларда тIа производствана специализации концентрации елга дегIадоаладар.

ЧIоаггIа теркам тIабахийта боагIа хьинаре къахьийга даькка лаьттан беркат лорадара, лоархIаме да юрта боахам айбара низаш тIадахийтарах хьахиннараш хIара советски дезала шоай истола тIа ходалийтар.

Дукха хIама де деза халкъа эша промышленни товараш арахецилга овлан тIара тоадара, цох цIенхаштта а доаггIар хьадехаш а дийцар КПСС XXV съезде. Лакхъе еза продукце дикал, цунна стимулировани яра дош къоастаде деза, из дIадехарашца тIа-тIа дикагIа тарлуш, наьха чамаш хувцадалар, потребителий хьашташ теркалдеш а, наха хоатташ йола продукци арахецача дуккхача доакъой болх цхьан кога тIа боаккхаш а хила еза. Новкъоста Л. И. Брежнева из дош социальни даькъе санна экономически даькъе а геттара лоархIаме, боккъонца программи да аьннад: парте хьинаре къахьегара оарцагIбоах нах, хIаьта по, кхетадеш ма-хиллара, дIадех эшарашца халкъ дикагIа Iалашдар.

ТIемах гаьннара юхедисарашца ювзаенна йолча демографически факторашца 80-ча шерашка болх бе могаш бола нах наьха санна кIезигбаларга кхоачадергда. Цо кхомбара, къахьегама ресурсаех дикагIча тайпара пайда эцара, эггара хьалха кулг-кара еча операцешта механизаци яра чотах а еш къахьегама овсарле лакхъяра декхар чIоагIа ира хьалхашка оттаду. ДукхагIа йовхо е еза къахьегама дисциплина чIоагIъяра, цIенхаштта дIадаккха деза прогулаш елга, балха тIехьабусилга, хIама хьа ца деш ха йоаелга, доккха зе деш дола из хIама дIадаккхара тIехьа оарцагIъяха еза ерригa партийни организацеш, ерригa общественность.

КПСС ЦК Пленуме белгалдаьхар пхе шера плана цхьадола доакъош белггаларча даькъе низкъала хилар, хIаьта из халкъа боахама дерригa доакъош дизза Iалашдара гIулакха нийсъеннача халонашца, планироване даькъерча кхоачамбоацарашца дувзаденна да: «Цу дерригача хIамашца, — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, — министерстваши ведомстваши, обкомаш, крайкомаш, союзни республикай компартей ЦК-аш декхарийла ю практике боахама гIулакхаш леладеча хана керда кхоачамаш леха, лакхагIча рубежашка довлилга вIаштIехьдаха. Цу дерригача хIамаша декхарийла ву пухьал ресурсаш ца тоъар бахьан долаш хьовзамаши халонаши хула участкаш къаьсттача тIахьожама кIал лаца».

Вай торонаш мел йоккхий я, парте организаторски балха низ меллаб дог теша а деш хьахьокх укх карарча, 1976 шера опыто. Парте Iалаьмате доккхий гIулакхаш чаккхдахар, халкъо хьинар ца кходеш къахьегар бахьан долаш башхадика толамаш даьхад. Ийс бетта планагIа лаьрхIача 4,3 процента меттел 4,8 процента дукхагIа хиннай промышленни продукци. Сийленца котало яьккхай ялат бахьан долаш лаьттача къаьстта халача къовсаме: хIанзалца хьа аьрда даьннад 216 миллион тонн совгIа ялат. Паччахьалкхен амбарашка хIанзле а хьачукхаьчад пхиъи ахи миллиард пунт гаргга ялат. Из Iалаьмате йоккха котало я.

Дукххача коллективаша боахама тайп-тайпарча доакъошка балха тIа наккхача эффективноста образецаш хьахьеккай. Цхьабакъда, дукхха моттигаш я гIулакх ништта вIаштIехьа доацаш. Цудухьа, аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, «эффективнегIа къовсам лоаттабе Iомадала деза эффективность лакхъяра духьа».

ХьатIаьтта далла доалл лакхагIча рубежашка довла, плана белгалоенел тIехдовлара долла хIама де дезаргдола иттлагIча пятилетка шоллагIа шу. 1977 шера мехко белгалйоаккхаргья йоккха юбилей — Сийлахь-боккхача Октябрь 60 шу дизар. Дог бокъонца тийша да, из сийлахьа ди ерригача вай ленински парте, дерригача вай халкъо къахьегама кердача коталонашца белгалдоаккхаргхиларах.

Укх пятилетке чIоаггIа дегIадоагIаргда арахьара политически бувзамаш. Декхар оттаду — цар эффективность лакхъе, арахьарча экономически балха еш йола управлени эргаяьккха тоае.

Дунен халкъашта юкъера КПСС гIулакхаш ше доашхаш, новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар, уж парте XXV съезда решенеш чакхъяхара, съездо тIаийца машар, дунен халкъашта юкъе цхьана леладу гIулакхаш бахьан долаш, халкъий пIаргIатон кортамукъалеи бахьан долаш дIахо лоаттабеча къовсама программа кхоачашъяра тIадерзадаь леладеш хилар.

ЧIоагI а лу, толаме дегIа а ух социалистически паччахьалкхений сийлахь-йоккха содружество. ДIахо а дIахьалхашкахьа ухаш да социализма мехкаша цхьана леладу экономически гIулакхаш, тIа-тIа дукхагIа низ болаш латт социалистически экономически интеграцега.

КПСС ЦК Политбюрос даим хьаллоаттаю социализма мехкий вежарашха йолча партей кулгалхошцара контакташ. Цхьана леладу гIулакхаш дегIаккхувлача, цу мехкий коммунистически партей позицеш цхьана кийчъеча кхы цхьаькха цхьа этап а хинна дIаэттар вежарашха йолча партей кулгалхошца КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев дуккхазза вIашагIкхетар.

Iалаьмате боккха лоархIам болаш да Вьетнам вIашагIкхийтта яьри из социалистически республика я аьнна хьакхайкаяри. Мел эша бахьанаш да, социалистически паччахьалкхений дезал Лаос бахьан долаш кхы цхьаькха цхьан членаца боккха хул аьнна яьра. Кхычарех тийша хIама доацаш дегIаахара никъ хьабеллабенниб Демократически Кампучеиа хьалхашка а.

Китайцарча гIулакхашта чIоаггIа лелабу вай КПСС XXV съезда никъ, лерраггIа уж вIаштIехьдаха гIерт вай. Дикача лоалахоша къестадеча тайпара къестаде йиш йоацаш дола дешаш дац СССР-аи КНР-енеи юкъе. Цу лостамагIа гIоргда вай дIахо а. Вокх оагIоно лоацача позицех тийша хургда гIулакх.

Беркате дегIаух колониальни лоалах мукъа а даьнна, керда вахар хьалдеш доахкача мехкаша Советски Союзо леладу гIулакхаш. Цу мехкашка хиннача боккхача политически лоархIамеча событешта юкъера хьалхарча плане хьаотт Ангола патриотий котало. Африка прогрессивни низий дегаш ураувгтадеш йола стимул а хинна дIаэттай из. СССР-аи Анголаиеи юкъе доттагIалеи цхьана гIулакхаш леладареи хьакъехьара Договор дар — социализма дунени кортамукъа яьннача къонача паччахьалкхенийн сийлахь-доккха доттагIал чIоагIдаргахьа баьккха кердагIа. ЧIоагI а лу, кIоарг а лу Индецара — сийлахь-йоккхачеи машар безачеи азиатски державацара доттагIал, шерлу цунца цхьана леладу гIулакхаш.

Советски Союзо хьаллоац дегIаухача мехкаша дунен халкъашта юкъера экономически отношенеш цхьатаррарча бокъоний хьисатагIа эргаяхара хьакъехьа, капиталистически паччахьалкхенаша «кхоалагIча дунен» тIара мелагIа болча партнерашта еча эксплуатаце ерригa формаш дIаяхара хьакъехьа нийсхонагIа дIадехараш. Дунен халкъашта юкъерча вахара белгалара фактор, халкъаша империализмана, колониализмана, агрессена духьала лоаттабеча къовсама дерригдунен фронта лоархIаме звено а хинна дIаэттаб бIарча хьаиийцача прогрессивни маIан долаш бола блокех дIа ца кхетара тIехьара болам.

Советий Мохк массаза а санна, Гаргарча Малхбоалера хьал массе оагIув чу а лоацаш политически наькъаца къоастадара тIехьа латт. Гаргарча Малхбоален дош укх тIеххьарча хана къаьстта актуальни хиннад цу районера хьал Ливанера событеш бахьан долаш юха а ирдаларах. Юххьанца дениз вежараша вежарий боабеш бола Ливанера тIом соцабара, цун прогрессивни низаши палестински патриоташи хIалакбарах лорабара, Ливан бIарча цхьа паччахьалкхе а йолаш хилийтара тIехьа лаьттай СССР. Советски Союзо дIахо а долла хIама дергда Ливанера хьал машара наькъаца къоастадара толам баккхара.

Дукха ха йоаццаш бIарччача Гаргарча Малхбоалера хьал лертIадаккхара тIаерзаяь керда инициатива елар вай мехко. Деш дола къамаьл дешаца хьашт долаш йолча ерригача оагIоша, палестински духьалеи боламо, дакъа а лоацаш Женевски конференци юха дIайолаяра хьакъехьа да. Вай еннача цу конференце ден хьаьдача повестко чулоац къоастаяьчул тIехьагIа Гаргарча Малхбоалене чIоагIа машар оттабарга кхоачавергволаш йола ерригa проблемаш. Массе меттера а санна цу районера вай политика принципиально классови, марксистско-ленински, хIаьта цу тайпара яр мара лелаергьяц Советски Союзо.

Боккъонца КПСС XXV съезда решенешка хьежжа дIахо а болх бу вай партеи паччахьалкхенои капиталистически мехкашцара цхьатаррарча бокъонегIа вIаши гIойле йолча тайпара леладу гIулакхаш дегIаккхувлара. ТIа-тIа шерагIа даржаш латт политика, экономика, Iилма, техника, культура даькъе цу мехкашца цхьана леладу гIулакхаш. «Дерригача дуненна гуш да: машареи машаре цхьана гIулакхаш леладареи наькъагIа йода СССР — хьакхайкадаьд новкъоста Л. И. Брежнева, — цудухьа дерригача дуненна ха деза: цу наькъагIа ухаргда вай дIахо а!»

Дукххача паччахьалкхенашцара цу тайпара гIулакхаш дегIаухилга, вIалла вай бехкагIа доацаш, укх тIеххьарча хана лаьгIденнадале а, ала йиш йолаш да, политически реализм торгхилар а дIахо уж доаржадара тIаберзабаьча наькъа аьттув баргхилар а. БIарча хьаийцача позитивни лостам бола да советско-американски гIулакхий дегIаахар. США-рча реакционни низий оагIонгахьара цунна уvттаеш духьаленаш яле а. СССР-аи ФРГ-енеи юкъера дика гIулакхаш чIоагIде шаккхе оагIув кийча хилара тешал ду Федеративни республике КПСС ЦК Генеральни секретара аргIанара визит яра хьакъехьа хаьдда вIаштIехьбаьннача барто. Францех лаьца аьлча, массе оагIорахьара вай цунцара бувзамаш толаме дегIаух. Йоккха лард йолаш я вIаши гIойле йолаш дола Японецара Советски Союза шереи чIоагIеи гIулакхаш дегIаккхувлара, дукха ха йоаццаш советски самолетаца хьовзам хиннача хана цар массе оагIув японски Iаьдалаша ийрчаьккха яле а. Цу гIулакхаша советски нах цIенбаьхаб СССР-па дика гIулакхаш леладе лов яхаш Токио хьакххайкадераш цIенача дег тIара доагIаш хиларах.

Советски мехко лерраггIа кхоачашъю Хельсинке хиннача ерригевропейски совещане тIаийцача ТIеххьарча акта ерригa положенеш. СССР-о хьинаре новкъостал ду паччахьалкхенашта юкъерча тешаман машаре цхьана гIулакхаш леладари унахцIена хьал Европе оттадара, дунен халкъашта юкъера кхерамзле чIоагIъяра. Дукха хIама ду вай дIахо континенте экономически бувзамаш а хIаьта иштта халкъашта юкъера культурни кхыйолеи контакташ а дегIаккхувлара, информаци дIа-хьа ийяра. Кхетадеш, да суверенитет вIаши лархIареи цаI шоллагIчун чурча гIулакхашта юкъе ца гIертареи принципаш йизза кхоачашъелта Советски Союзо хьадехаш хилар.

Дунен халкъашта юкъера кхохкам кIаьдбеннача хьалашка парте идеологически балхатара хьадехараш тIа-тIа доккхагIа хул. Вай пропагандо — мехка чухьа санна, иштта доазол арахьа а — фе теркалде деза дунен тIа хулаш дола хувцамаш, массанахьа а дIаккхоачаши дог тешадеши хила еза из. Идеологически балха дешаш шиь теркама юкъмоттиге лоаттаду КПСС ЦК-ас, хIаьта из хьадех цо ерригача партийни организацешкара а.

ЧIоагIа машар бахьан долаш лоаттабеча къовсаме хIанз дац сихдаь хьадеш латта герз соцадарал, герзаш дIалахарга довларал лоархIамегIа а долаш декхар. Парте XXV съезд хинначул тIехьагIа цу даькъе дуккха хаьдда предложенеш елар Советски Союзо ООН Генеральни Ассамблеи аргIанарча сессе. Цар тIа дувц дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка низ юкъе ца баккхара хьакъехьа Дерригдунен договор делга, герз дIадаккхарах йола Дерригдунен конференци е цу лостамгахьа боаккха гIа хилара тарра — ООН Генеральни Ассамблея къаьстта сесси гулъелга. Иштта дIачуеннаяр хIанз эггара лоархIамегIарча герз дIадаккхара тIадерзадаьча гIулакхий шерра, массе оагIорахьара программа чулоацаш йола меморандум а. Советски Союза керда инициативаш кхетаеши хьаллоацаши тIаийпар итташ паччахьалкхенаша, машар безача шеррача общественносто.

Нагахьа санна дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка вай де вIаштIехьдаьннача керттерчох дийцача, — белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева, — цIенача дег тIара ала йиш йолаш да: кхыча социалистически паччахьалкхенашца цхьана а машар безача, реалистически уйлаш йолаш долча низаша хьаллоацаш а хьийга къа бахьан долаш ВIАШТIЕХЬДАЬННАД ЯДЕРНИ ТIЕМА КХЕРАМ ТIЕХЬАШКА БАККХА, МАШАР ТЕШАМЕГIА, ЧIОАГIАГIА ХИЛИЙТА.

Дунен арене социализман къамий кортамукъален низийн позицеш чIоагIъеннача хьалашка тIехдаьнна доккхий толамаш доах коммунистически боламо. Укх тIеххьарча хана лоархIаме событи а хинна дIаэттар коммунистически болхлойн партей Берлински конференци яр. Массава раьза а йолаш цо тIаийца документ — Европера машар, кхерамзле, кхохкам кIаьдбара гIулакх бахьан долаш дIахо лоаттабеча къовсама хаьдда программа, цу континента вахаре коммунисташа хьинаре дакъа лоацаш хилара дола керда тешал.

1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен пхе шера плана, 1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плана, 1977 шерарча Паччахьалкхен бюджета проекташ керттерча даькъе къоабалъеш бола соцам тIаийцар КПСС ЦК Пленумо, СССР Лакхехьарча Совета сессега юхцийта дIачуелар уж.

Дерригаш а дизза а къоабалдаьд социально-экономически программеи арахьара политически никъи чакхбаккхара тIадерзадаь КПСС ЦК Политбюрос леладаь, парте XXV съездо кийчдаь гIулакхаш, КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л. И. Брежнева Пленуме къамаьл деш хьакхайкаяь положенеши выводаши. Новкъоста Л. И. Брежнева къамаьли Пленумо баь соцами чIоаггIа гIадбахаи дег тIара къоабалбеш тIаийцар дерригача советски халкъо.

Пленумо союзни республикай компартей ЦК-ашта, парте краевойи областнойи комитеташта, ерригача партийни организацешта тадиллар 1976 шера заданеш толаме чакхйоахилга, 1977 шерара халкъбоахама плани бIарча пхе шера плани тешшаме кхоачашъелга Iалашдеш дола хаьдда гIулакхаш чакхдоахилга. Къаьстта уйла тIаяхийта еза производственни коллективаша встречни планаши доккхагIдола социалистически декхараши тIаэцарах кхоачашдарах советский боахамеи органий, профсоюзнии комсомольски организацей, къахьегача коллективай низаш тIадерзаде деза халкъа боахама дерригача доакъошка общественни производства эффективности балха дикали ма-могга лакхъяра декхараш кхоачашдара. ЛоархIаме да долаш дола дерригa кхоачамаши торонаши Iилма-технически прогресс сихъяра, хьалха латтача опытах шерагIа пайда эцара, къахьегама овсарле лакхъяра, продукци дукхагIа арахецара а цун ассортименти дикали тоаяра а халкъа эша товараш дукхагIа хьадара оарцагIъяхар. ТIагIертта вIаштIехьдаккха деза къахьегама, материальни, финансови ресурсех нийса, кхоме пайда эцилга, капитальни вложеней эффективность лакхъе еза.

КПСС Центральни Комитета Пленумо коммунисташ, комсомольцаш, берригa къахьегамхой тIахьийхаб иттлагIча пятилетка заданеш толаме кхоачашъяр духьа социалистически яхь кхы а шерагIа йоаржаяран цу тайппара Советски паччахьалкхен низ дIахо чIоагIбелга, халкъа вахара материальни культурни боарам тIа-тIа дукхагIа айбелга Iалашдаран.

1976—1980 шерашка СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен пхе шера план, 1977 шера СССР халкъа боахам дегIабоалабара Паччахьалкхен плани СССР Паччахьалкхен бюджети СССР Лакхехьарча Совета сессе чIоагI а яьй, цу тайппара закона низ хинна дIа а эттай.

ХIанз керттердар — КПСС ЦК Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета сессеи решени хIара коммунистага, мехка хIара гражданинага дIакхоачаяр, уж решенеш кхоачашъяра хIара болхлочон колхоахочои, специалисто а Iилмахочо а, хIара коллективо хаьдда де дезар нийса къоастадар. Вай боахама ерригача, йоккхийча а зIамигача а, участкашка толаме болх бара эггара аьттув болашагIа дола хьалаш вIаштIехьдахар, гIулакхаш мишта лел, планаш мел эффективнои дикеи кхоачашъю шиь ханнахьа хьажар — партийни, паччахьалкхен, боахама органий эггара хьалхара декхар. Цу гIулакха тIаерзаяь хила еза ерригa организационни формаш, идейно-политически воздействе ерригa средстваш.

Партийни паччахьалкхени решенешта пропаганда еча, уж кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIбоахача боккхача лоархIаме я массови информацеи пропагандаи средстваш. ХIара деннара вай сийлахь-доккхий гIулакхаш къаьгга, массе оагIорахьара, дIаэцаргдолаш гойта, наьха инициатива, творчески почин хьинаре хьаллаца, кхоачамаш хьагучадахаран, царех пайда дикагIа эцаран, кхоачамбоацараши халонаши шоай ханнахьа дIаяхара новкъостал де дезаш да кепайоазув, радио, телевидени.

Вай планаш — партеи халкъеи цхьатарра лоIам хьахьокхар. КПСС ЦК октябрьски Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета сессеи решенеш дег тIареи массава раьза волаши къоабал а еш, уж планаш кхоачашъе, вай Даьхен экономикеи культуреи дIахо айелга вIаштIехьдаккха чIоаггIа лаьрхIа ба советски нах.

Коммунистий партена гонахьа моаххаз санна кхотаденна, цо хьаькъале кулгалдеш дола советски халкъ бIубенна ленински наькъагIа сийрдача коммунистически кхоаенга дода.

(«Правда», 1 ноябрь).

Октябра сийна

Октябра 59 шу дизара сийна къахьегама вахте отта аьнна Октябрьски революце орден лелача «Старогрознефть» НГДУ мехкдаьттахоша даь кхайкарал дег чу денна тIаийцар «Грознефтегаз» яхача управлене № 2 йолча цеха газовикаша.

Планал совгIа шоаш даьккда эзараш тоннаш бензин-конденсат мехкдаьтта чакхдоахача заводашка дIачуделар цар. Къахьегама овсарле лакхъяра план тIеххкоачашйир.

Тюменерча мехкдаьттахоша, Донбассерча кIорбоахараша, столицерча энергетикаша доагор дукхагIа даккхаран электроэнерги кхоярах тIахьехам дIадоладаь гIулакх, хIаьта иштта, «Старогрознефть» управлене мехкдаьттахоша даь кхайкарал хьал а лаьца, кхы а доккхагIа дола социалистически декхараш тIаийцад газовикаша, уж толамца кхоачаш а ду. ХIара денна планал совгIа бензин-конденсат дIадохийт цар.

Шоашкара кхычарна хьокхам телаш къахьег оператора Кириленко Викторияс, компрессорий машинисташа Исмаилов Асламбика, Кондратенко Александра, КИП слесара Шишханов Сулейма, кочегара Малюшенко Полинас, кхычар. Цар оборудована ца социйтаи дIалуш йола продукци йоа ца еши болх бу.

Компрессорни станце беча технологически балха кхетамца кулгалду Горский Михаил Григорьевича. Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 59 шу дизара производственни толамашца накъайода цу цеха коллектив.

А. ТИЩЕНКО.

Даггара къоабалъю

ЧIоагIа дегаш айденна тIаийцар оаха КПСС ЦК октябрьски Пленуме вай парте Центральни Комитета Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева даь къамаьли нийсазлагIа хоржача СССР Лакхехьарча Совета пхелагIча сессе материалаши.

Къаьстта дог гIоздоал юрта боахама хьакъехьара мугIараш дешаш. Цар тIа дика холуш я колхознии совхознии производство дIахо дегIайоалаяра вай парте хаддаза еш йола йоаккхо.

ХIанз тха бригадера берригa болхлой КПСС ЦК октябрьски Пленумеи СССР Лакхехьарча Совета пхелагIча сессеи материалаш Iомаеш ба. Цар керда толамаш даха хьинар айлу тха. ХIаьта укх шера оаха даьхa толамаш во дац. План 250 тонн йолаш паччахьалкхенна дIабеннаб 295 тонн сом.

Сомий бешамаш лелаяь Iац тхо. Оаха иштта новкъостал ду колхоза хьайбаш леладерашта. 21 гектара тIа кхеяьй оаха доакъара свеклаш. ХIара гектара тIара 600 центнер свеклаш чуэц. ХIанзалца тха колхозе иззал боккха хьувкъам чубенабац.

Дикача толамашца накъайоагIа тха бригада коллектив Октябра цIейна. Цун сийна яьржача социалистически яхье ка а йовлаш къахьегаш ба тха бригадацара болхлой Алиханов Саид-Хьасан, Убайгаев Каид, Идербиева Нуржан, Параулидзе Соня, Хадуева Хазман, кхыбараш.

ИттлагIча пятилетка хьалхара шу доккхий къахьегама гIулакхаш карагIдувларца белгалдаьннад вай республика юрта боахама болхлошта. Цунна дола къаьгта тешал да паччахьалкхенга ялат, комсаш, сом, коартолаш йохкара социалистически декхараш кхоачашдарца дувзаденна Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхошка КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева яйта моаршала телеграмма. Цох доккхий а деш дIахо кхы а хьинарегIа къахьега лерхI оаха.

М. ЭЛЬДАРОВА,
Сунженски района Ленина цIерагIча колхоза сомий бешамаш лелаеча бригада звеньевая.

ИСТОРЕИ КУЛЬТУРАИ ПАМЯТНИКАШ ЛОРАДАРАХИ ЦАРЕХ ПАЙДА ЭЦАРАХИ ДОЛА Советски Социалистически Республикай Союза

ЗАКОН

СССР-е халкъа рузкъа да истореи культураи памятникаш. Советски пачхьалкхено, культурни тIехьаленцарча гIулакхий ленински принципаш кхоачаш а еш, мел эша хьалаш вIаштIехьдоах коммунизм хьалъяра гIулакха памятникаш леладаран царех эффективно пайда эцаран.

СССР халкъий истореи культураи памятникаша хьахьокх дIанхача ноахалий материальнии духовнии вахар, вай Даьхен дукхача бIаьш шеренашкара истори, цун паргIатои кортамукъалеи бахьан долаш халкъаша лоаттабаь къовсам, революционни болам, Советски социалистически пачхьалкхе дIаоттари дегIаахари.

Истореи культураи памятникаша чулаьцай Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце, граждански Сийлахь-боккхача Дай-мехкеи тIемий гIорваьнна событеш, болхлой класса, колхозни ахархошта, интеллигенцена карагIдийнна къахьегама гIулакхаш, вай мехка халкъий вежаращха дола доттагIал, социализми коммунизми хьалъяр духьа советски халкъо лоаттабаь турпала къовсам.

СССР халкъий истореи культураи памятникаш дунен культурни тIехьаленах дIахада йиш йоаца цун бIарчча дакъа да, цар тешал ду, вай мехка халкъаша дунен цивилизаци дегIайоалаcча Iалаьмате доккха дакъа лаьца хилара.

СССР-е Iилма, халкъа образовани, культура дегIакхувлара, советски патриотизма сийлахьа уйла дег чу йоссаяра къахьегамхошта идейно-нравственни, интернациональни, эстетически кхетам балара гIулакх деш да памятникаш.

Памятникаш лорадар — пачхьалкхен органийн общественни организацейн лоархIаме декхар. Истореи культураи памятникаш хьурмат деш леладар — СССР хIара гражданина патриотически декхар.

Истореи культураи памятникаш лорадареи царех пайда эцареи гIулакх тоадара, цу даькъера законность дIахо чIоагIъяра хьинаре новкъостал де дезаш да советски законодательство.

I. ЮКЪАРА ПОЛОЖЕНЕШ

Статья 1. Истореи культураи памятникаш.

Истореи культураи памятникаш да халкъа вахаререча исторически событешца, общественни пачхьалкхен дегIаахарца дувзаденна гIирсаш, белгалъяьнна моттигаши хIамаши, исторически, Iилман, художественни е кхыча культурни маьхера материальнии духовнии творчества произведенеш.

СССР территоре тIара истореи культураи дерригa памятникаш пачхьалкхено лорадеш да.

Статья 2. Истореи культураи памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахи долча советски законодательства декхараш.

Истореи культураи памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахи долча советски законодательства нийсду хIанзарчеи хьатIакхувчеи ноахалашта памятникаш юхе дутилга Iалашдар духьа уж лорадареи царех эффективно пайда эцареи, къахьегамхошта коммунистически кхетам балар духьа Iилман наькъаца Iомадареи пропаганда яреи даькъе леладу общественни гIулакхаш.

Статья 3. Истореи культураи памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахи дола ССР Союзеи союзни республикайи законодательство.

Истореи культураи памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахи дола ССР Союзеи союзни республикайи законодательство укх Законах а цунга хьежжа арайоахача ССР Союза законодательства кхыча актех а, истореи культураи памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахи долча законехи союзни республикай законодательства кхыча актехи латт.

Статья 4. Истореи культураи памятникашта йола доалахье.

Истореи культураи памятникаш пачхьалкхен а хIаьта иштта колхозний а, кхыча кооперативни организацей, цар объединеней, общественни организацей доалахьа а гражданий шоай доалахьа а да.

Истореи культураи памятникаш дохкар, совгIата далар е кхыча тайпара карара дахар памятникаш лорадеча пачхьалкхен органашка цу хьакъехьа хьалххагIе хоам а баь мара де йиш йолаш дац. Памятникаш дохкаш хилча уж эцара бокъо дукхагIа пачхьалкхен я.

Статья 5. Истореи культураи памятникий тайпаш.

Укх Закона I-ча статьяга хьежжа истореи культураи памятникех лоархIаш да:

исторе памятникаш — халкъа вахаререча лоархIамегIарча исторически событешца, общественни пачхьалкхен дегIаахарца, революционни боламца, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революцеца, граждански Сийлахь-боккхача Дай-мехкеи тIемашца, социализми коммунизми хьалъярца, дунен халкъашта юкъера солидарность чIоагIъярца, хIаьта иштта Iилмеи техникеи, халкъий культуреи бытеи дегIаахарца, гIорбаьннача политически, пачхьалкхен, тIема деятелий, халкъа турпалий, Iилма, литература, искусства деятелий вахарца ювзаенна йола зданеш, гIирсаш, белгалъяьнна моттигаш, кхыйола хIамаш;

археологе памятникаш — городищаш, боарзаш, шира замалахьа нах баьха юхейиса моттигаш, чIоагIаленаш, производствах, каналаш, наькъаш, нах дIабийхка шира моттигаш, кхерех яь бIалгIаш, чхараш тIа дийхка сурташ, лелаяь къаьнара хIамаш, шира замалахьа нах баьхача моттигий исторически культурни тIоан участкаш;

градостроительстваи архитектураи памятникаш — архитектурни ансамблаши комплексаши, исторически центраш, кварталаш, майдаш, улицаш, городийн нах баьхача кхыча юртийн шира планировкахи уж хьалъяь хиннача юхейиса хIамаш; граждански, промышленни, тIема культови архитектура, халкъа зодчества гIирсаш а хIаьта иштта царца ювзаенна йола монументальни, изобразительни, декоративно-прикладной, садово-парковни искусства произведенеш, Iалама ландшафташ;

искусства памятникаш — монументальни, изобразительни, декоративно-прикладной, искусства кхы тайпа произведенеш;

документальни памятникаш — пачхьалкхен Iаьдала органийи пачхьалкхен управлене органийи акташ, кхыдола йоазони графически документаш, кинофотодокументаши звукозаписаши, хIаьта иштта шира замалахьарен кхыдолеи йоазош а архиваш а, дIаяздаь фольклори музыкеи, наггахьа мара йоаца кепатеха изданеш.

Истореи культураи памятникех лархIа мегаргйолаш я исторически, Iилман, художественни е кхы тайпа культурни маьхера кхыйола объекташ а.

Статья 6. Истореи культураи памятникаш лорадареи царех пайда эцареи даькъера пачхьалкхен доал.

Истореи культураи памятникаш лорадареи царех пайда эцареи даькъе пачхьалкхен доал ду СССР Министрий Совето, союзни республикай Министрий Советаша, автономни республикай Министрий Советаша, къахьегамхой депутатий краевой, областной, окружной, районни, городской, юртийн поселкайн Советий исполнительни комитеташа, хIаьта иштта ССР Союзеи союзни республикайи законодательствага хьежжа къаьстта цу гIулакха уполномоченнеш яьча памятникаш лорадеча пачхьалкхен органаша.

Статья 7. Истореи культураи памятникаш лорадараи царех пайда эцараи пачхьалкхено лоаттабу тIахьожам.

Истореи культураи памятникаш лорадараи царех пайда эцараи пачхьалкхено лоаттабу тIахьожам памятникаш лорадара, пайда эцара, учет лелаяра, юхаметтаувттадара оттаяь порядок а хIаьта иштта ССР Союзеи союзни республикайи законодательства оттаяь кхыйола правилаш а лелаяра декхараш ерригача министерствашa, ведомствашa, пачхьалкхен, кооперативни, общественни предприятешa, организацешa, учрежденешa, гражданаша кхоачашделга Iалашде лаьрхIа ба.

Истореи культураи памятникаш лорадараи царех пайда эцараи пачхьалкхен тIахьожам лоаттабу къахьегамхой депутатий Советаша, цар исполнительни распорядительнии органаша, ССР Союзеи союзни республикайи законодательствага хьежжа къаьстта цу гIулакха уполномоченнеш яьча памятникаш лорадеча пачхьалкхен органаша.

Статья 8. Истореи культураи памятникаш лорадараи царех пайда эцараи тIаерзаяь мероприятеш чакхйоахача общественни организацешей гражданашей дакъа лацар.

Профессиональни союзаша, кагирхой организацеша, истореи культураи памятникаш лорадеча обществаша, Iилман обществаша, творчески союзаша, кхыча общественни организацеша, хIаьта иштта гражданаша пачхьалкхен органашта новкъостал ду истореи культураи памятникаш лорадара, пайда эцара, хьагучадахара, учет лелаяра, юхаметтаувттадара, цар хьакъехьара знанеш йоаржаяра тIаерзаяь мероприятеш чакхйоахача. Истореи культураи памятникаш лорадеча обществаша новкъостал ду бахача нахах дукха бараш памятникаш лорадеча хьинарен юкъарчал доацаши дакъа лаца юкъеозара, памятникашта а уж лорадарахи царех пайда эцарахи долча законодательствана а пропаганда ю, памятникаш лорадеча пачхьалкхен органий балха хьинаре новкъостал ду.

Общественни организацеша дакъа лоац цу организацей устaвашкеи (положенешка) ССР Союзеи союзни республикайн законодательствагеи хьежжа истореи культураи памятникаш леладелга Iалашдара тIаберзабаь беча балха юкъе.

II. ПАЧХЬАЛКХЕНО ЛЕЛАЮ ИСТОРЕИ КУЛЬТУРАИ ПАМЯТНИКИЙ УЧЕТ

Статья 9. Пачхьалкхено лелаю истореи культураи памятникий учет вIаштIехьъяккхар.

Истореи культураи памятникаш, хьаннагIчун доалахьа уж дале а, пачхьалкхен учете хила дезаш да.

Истореи культураи памятникий пачхьалкхен учет СССР Министрий Совето оттаеш йолча порядкагIа лелаю.

Статья 10. Истореи культураи памятникаш ерригсоюзни, лоархIамеча памятникашца республикански, моттигерча дIалархIар.

Истореи культураи памятникий учет лелаелгеи уж лораделгеи вIаштIехьдаккхар духьа дIа-юха кхухьаш доаца памятникаш ерригсоюзни, республикански, моттигерча лоархIамеча памятникашта декъ.

Истореи культураи памятникаш ерригсоюзни, республикански е моттигерча лоархIамеча памятникашца дIалоархIилга ССР Союзеи союзни республикайи законодательствага хьежжа деш да.

Статья 11. Музейшкарча, библиотекашкарча, архивашкарча истореи культураи памятникий лелаю пачхьалкхен учет.

Музейшкарча, библиотекашкарча, архивашкарча, кхыча организацешкарчеи учрежденешкарчеи истореи культураи памятникий пачхьалкхен учет лелаю СССР музейнии архивнии фондий хьакъехьарча ССР Союза законодательства увттаеш йолча порядкагIа.

Статья 12. Гражданий шоай доалахьа долча истореи культураи памятникий лелаю пачхьалкхен учет.

Гражданий шоай доалахьа йолеи тоъал лоархIамеча исторически, Iилман, художественни е кхыча культурни маьхера йолеи къаьнара хIамаш, изобразительнии декоративно-прикладнойи искусства произведенеш, гIирсаш, кулгайоазош, коллекцеш, наггахьа мара йоаца кепатеха изданеш, кхыйола хIамаши документаши истореи культураи памятникаш лоархIаш а памятникаш дизза хьагучадахари уж шоай метте лоаттаделга Iалашдеча новкъостал дари духьа пачхьалкхен учете хила доагIаш а да.

Шоай доалахьа истореи культураи памятникаш долаш бола гражданаш декхарийла ба памятникаш лорадара, пайда эцара, учете леладара, юхаметтаувттадара правилаш кхоачашъе.

III. ИСТОРЕИ КУЛЬТУРАИ ПАМЯТНИКАШ ШОАЙ МЕТТЕ ЛОАТТАДЕЛГА IАЛАШДАР. ПАМЯТНИКЕХ ПАЙДА ЭЦАРА ПОРЯДОКИ УСЛОВЕШИ

Статья 13. Истореи культураи памятникех пайда эцар.

Истореи культураи памятникех пайда эц Iилма, халкъа образовани, культура дегIайоалаяр, патриотически, идейно-нравственни, интернациональни, эстетически кхетам балар духьа.

Истореи культураи памятникех боахамеи кхычеи гIулакхашта пайда эца мегаргба, нагахьа санна цо памятникаш шоай метте лоаттадара зе ца дой а цар историко-художественни куц толха ца дой а.

Истореи культураи памятникаш пайда эц пачхьалкхен, кооперативни, общественни предприятешта, организацешта, учрежденешта, хIаьта иштта Iилман, культурно-просветительни, туристски, кхы гIулакхаш лаьрхIа кхыча организацештеи нахаи тел ССР Союзеи союзни республикайн законодательства увттаеча порядкагIеи условешкхоачашъеши.

Статья 14. Истореи культураи памятникех пайда эцарах хьатIадена ахча дIаахийтара порядок.

Истореи культураи памятникех пайда эцарах хьатIадоагIа ахча а, хIаьта иштта укх Закона 32 статьяга хьежжа хьатIадоагIа ахча а шоай доалахьа памятникаш долаш йолча памятникаш лорадеча пачхьалкхен органий къаьсттача счеташ тIа оттаьча порядкагIа дIаяздеш а да, памятникаш лорадара, юхаметтаувттадара, консерваци яра, тоадара чакхдоахача гIулакхашка мара дIадахийта йиш йолаш а дац.

Статья 15. Истореи культураи памятникаш шоай доалахьа долаш е пайда эцаш леладеш йолча предприятей, организацей, учрежденийн декхараш.

Истореи культураи памятникаш шоай доалахьа долаш е пайда эцаш леладеш йола предприятеш, организацеш, учрежденеш памятникаш шоай метте хилийтара хьалдара бехктокхаме а памятникаш лорадара, пайда эцара, учете леладара, юхаметтаувттадара правилаш кхоачашъе декхарийла а я.

Истореи культураи памятникаш лорадара, пайда эцара, юхаметтаувттадара правилаш СССР Министрий Совето белгалйоахача порядкагIа увттадеш я.

Статья 16. Истореи культураи памятникаш хьадахар.

Шоай хьисапагеи лаьрхIача гIулакхагеи хьежжа пайда эцаш доаца, хIалак хилара е талхара кхерам тIалаттташ дола истореи культураи памятникаш предприятешкара, организацешкара, учрежденешкара хьадаха йиш я ССР Союза законодательства белгалъеш йолча порядкагIа.

Нагахьа санна ший доалахьара истореи культураи памятник лерттIа леладелга гражданина Iалаш ца дой, из памятник союзни республика законодательствага хьежжа судага гIолла цунгара хьадаккха йиш я боагIаш бола мах дIа а луш.

Статья 17. Леладе дIаденнача лаьтташ тIара истореи культураи памятникаш шоай метте лоаттаделга Iалашдар.

Предприятеш, организацеш, учрежденеш, гражданаш декхарийла ба леладе шоашка дIаденнача лаьтташ тIара истореи культураи памятникаш шоай метте лоаттаделга Iалашде.

Статья 18. Истореи культураи памятникаш юхаметтаоттадар, консерваци яр, тоадар.

Истореи культураи памятникаш юхаметтаувттаде, консерваци е тоаде йиш яц памятникаш лорадеча пачхьалкхен органашкара мукъа боацаши цар тIахьожам лоаттабеш мареи.

Памятникаш юхаметтаувттаду, консерваци ю, тоаду памятникех пайда эцарий е уж шоай доалахьа дарий чотах а хIаьта иштта памятникаш лорадеча пачхьалкхен органий чотах а.

Статья 19. Истореи культураи памятникаш лорадара зонаш.

Исторе, археологе, градостроительстваи архитектураи, монументальни искусства памятникаш лораделга Iалашдар духьа ССР Союзеи союзни республикайн законодательства белгалъеш йолча порядкагIа уж лораду зонаш, гIирсаш доагI-доагIача хьалделга нийсдеш йола зонаш, лораеш йолча Iалама ландшафта зонаш оттаю.

Цу зоний доазонел чухьа ССР Союза е союзни республика памятникаш лорадеча органашкара мукъа боцаш лаьттанцара, гIишлон, кхыдола балхаш де а хIаьта иштта боахама гIулакхаш леладе а бокъо лац.

Статья 20. Историко-культурни заповедникаш лораяр.

Къаьстта исторически, Iилман, художественни е кхы тайпа культурни маьхера ансамблаши комплексаши историко-культурни заповедникаш я аьнна СССР Министрий Совета е союзни республика Министрий Совета решенешца хьакхайкае йиш йолаш я, хIаьта хIаранех йолча къаьсттача положенега хьежжа лораеш а я.

Статья 21. Керда гучадаьха истореи культураи памятникаш лорадар.

Керда хьагучаяьха, исторически, Iилман, художественни е кхы тайпа культурни маьхера объекташ истореи культураи памятникаш санна уж пачхьалкхен учете эцара хьакъехьара лош къоастадаь дIаллалца йолча хана укх Законо яхкача тайпара лораеш хила езаш я.

Статья 22. Истореи культураи памятникаш тIадолча городашкеи нах бахача кхыча моттигашкеи планировка яра, гIирсаш хьалдара, реконструкци яра проекташ памятникаш лорадеча органашца ювцар.

Исторе, археологе, градостроительстваи архитектураи, монументальни искусства памятникаш долча городашкеи нах бахача кхыча моттигашкеи планировка яра, гIирсаш хьалдара, реконструкци яра проекташ йоагI-йоагIача памятникаш лорадеча органашца ювца еза.

Статья 23. Истореи культураи памятникаш дIадоахилга, кхычахьа дIахьолга, хувцилга декхар.

ДIа-юха кхухьаш доаца истореи культураи памятникаш дIадаха, кхычахьа дIадахьа, хувца бокъо лац. Цу правилах а даькхха из де йиш яц хIара иштта моттиг массаза нийсъяла СССР Министрий Советагара — ерригсоюзни лоархIамеча памятникий хьакъехьа, союзни республика Министрий Советагара — республикански моттигереи лоархIам болча памятникий хьакъехьа къаьстта мукъа боацаш.

Цу тайпара мукъа шийга дIакхаьча предприяти, организаци, учреждени памятник дIадоаккхача, кхычахьа дIахьоча е хувцача хана декхарийла я ССР Союзеи союзни республикайи законодательства оттаяь условеш кхоачашъелга Iалашде, хIаьта цу дешаца ювзаенна йола памятникаш лораду пачхьалкхен орган декхарийла я памятникаш Iилман наькъаца Iомадареи дIаяздареи балхаш де.

Уж балхаш чакхдахарца дувзаденна дIадохийтар памятник дIадаккхара, кхычахьа дIадахьара е хувцара бенна мукъа шийга дIакхаьчача предприяте, организаце, учреждене чотах да.

Статья 24. ГIишлони кхыдолеи балхаш деча хана истореи культураи памятникаш шоай метте лоаттаделга Iалашдар.

Истореи культураи памятникаш шоай метте латтара кхерам тIатоссаш дола гIишлон, мелиоративни, наькъа, кхыдола балхаш памятникаш лорадеча пачхьалкхен органашца дагадаьнначули памятникаш шоай метте лоаттаделга Iалашдеш йола мероприятеш чакхъяьнначули тIехьагIа мара дац.

Цу мероприятешта дIахеца ахча, гIишлон, мелиоративни, наькъа, кхыдола балхаш деча организацей чотах хул.

Предприятеш, организацеш, учрежденеш, нагахьа санна балхаш деча хана исторически, Iилман, художественни е кхы тайпа культурни маьхе йола археологически кхыйолеи объекташ шоашта гучаяьлча, цу хьакъехьа памятникаш лорадеча пачхьалкхен органага хоам бен дIахо деш дола балхаш соцаден декхарийла я.

Статья 25. Истореи культураи памятникашта кхераме дола гIишлони кхы тайпеи балхаш делга юхасоцадар.

Памятникаш лорадеча пачхьалкхен органий бокъо я гIишлон, мелиоративни, наькъа, кхыдола балхаш, нагахьа санна уж балхаш деча хана истореи культураи памятникашта кхерам тIаэтта е уж лорадара правилаш толхаяь моттиг нийслой, юхасоцаде.

Статья 26. Археологе памятникаш хьаахкари тахкари.

Археологе памятникаш хьаахкеи тахкеи бокъо лац оттаяьча порядкагIа телаши регистраци еши бола мукъа (гуччахьара листаш) хилча мара.

Археологически балхаш деш йола организацеши гражданаши декхарийла ба памятникаш шоай метте дусилга Iалашде.

Статья 27. Истореи культураи памятникаш гулдар.

Къаьнара документальни памятникаш, шира живописеи шира декоративно-прикладной искусстваи произведенеш организацеша е гражданаша гулъе мег оттаьча порядкагIа беннеи регистраци яьи къаьстта мукъа хуле.

Статья 28. Истореи культураи памятникаш СССР доазонел арадоахилга декхар.

Истореи культураи памятникаш СССР доазонел ара а даьха дIакхахьа бокъо лац.

Цу правилаца доацаш из де мегаргдац хIара цу тайпара моттиг массаза нийсъяла ССР Союза законодательства увттаеча порядкагIа телаш бола къаьстта мукъа хилча мара.

Статья 29. Истореи культураи памятникаш СССР доазонел ара а даьха ханна дIакхахьара порядок.

Дунен халкъашта юкъера культурни обмен дегIайоалаяр духьа истореи культураи памятникаш СССР доазонел ара а даьха ханна дIакхахьа мукъа лу хIара цу тайпара моттиг массаза нийсъяла ССР Союза йоагI-йоагIача пачхьалкхен органо увттаеш йола правилаши условеши кхоачаш а еш.

Статья 30. СССР-е хьачукхухьаш дола истореи культураи памятникаш лорадар.

Юкъе яьча йоагI-йоагIача соглашенешка хьежжа культурни обмен яр духьа ханна СССР-е хьачукхухьаш дола кхыча мехкий пачхьалкхений, организацей, наьха доалахьара истореи культураи памятникаш пачхьалкхено лораду.

IV. ИСТОРЕИ КУЛЬТУРАИ ПАМЯТНИКАШ ЛОРАДАРАХИ ЦАРЕХ ПАЙДА ЭЦАРАХИ ДОЛА ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО ТОЛХАДАРАХ БЕХКТОКХАМЕ ОЗАР

Статья 31. Истореи культураи памятник юхаметтаоттадареи царех пайда эцарахи дола законодательство толхадарах бехктокхаме озар.

Истореи культураи памятникаш лорадара, пайда эцара, учет лелаяра, юхаметтаувттадара правилаш кхоачаш ца ярах, уж лорадеш йолча зонай режим толхаярах, хIаьта иштта памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахи дола законодательство кхыча тайпара толхадарах бехке бола нах ССР Союзеи союзни республикайи законодательствага хьежжа уголовни, административни е кхы тайпа бехктокхаме оз.

Статья 32. Истореи культураи памятник юхаметтаоттадари памятника зулам даь моттиг нийсъелча хинна зе хьатакхари.

Истореи культураи памятника е из лорадеча зонана зулам даь йола предприятеш, организацеш, учрежденеш, гражданаш декхарийла ба памятник е из лорадеш йола зона хьалхагIа ше хиннача тайпара юхаметтаоттае, хIаьта, нагахьа санна из дулургдоацаш хуле — даь зенаш ССР Союзеи союзни республикайи законодательствага хьежжа хьатакхха. Памятник е цунца лоархIаш йола зона юхаметтаоттаелга истореи культураи памятникаш юхаметтаувттадара оттаяь порядок кхоачаш а еш ду.

Укх статьяй хьалхарча даькъе белгалдаьха зенаш хьатакхарца дувзаденна предприятей, организацей, учрежденей ахча доврах бехке бола кулгалхойи кхыбола болхлойи оттаьча порядкага хьежжа материальни бехктокхаме ба.

V. ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ДОГОВОРАШИ СОГЛАШЕНЕШИ

Статья 33. Истореи культураи памятникий хьакъехьа деш дола дунен халкъашта юкъера договораши соглашенеши.

Нагахьа санна СССР-о е союзни республико дакъа лоацача дунен халкъашта юкъерча договора тIа е дунен халкъашта юкъерча соглашене тIа оттаяь правилаш истореи культураи памятникаш лорадарахи царех пайда эцарахи долча ССР Союзеи союзни республикайи законодательства тIа оттаяьраш санна йоацаш кхы тайпа яле, тIаккха кхоачашъе езараш дунен халкъашта юкъерча договора тIа е дунен халкъашта юкъерча соглашене тIа оттаяь правилаш я.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель
Н. ПОДГОРНЫЙ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Секретарь
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1976 шу, 29 октябрь.

ПАРТЕ ДОШ — НАЬХА ДЕГАШКА

Парте белгалбаь никъ дег тIара къоабалбеш, массане цхьатарра хьаллоацаш, кхы а шерагIа социалистически яхь йоаржаеш жоп лу республика къахьегамхоша КПСС ЦК Пленуме нов. Л. И. Брежнева даьча къамаьла. Оптимизмах дизза долча, мехкарча гIулакхашта кIоаргга анализ еш долча цун къамаьло Даьхен беркат кхы а совдоаккхаш хьинарегIа къахьега наьха безам айбу.

ХIанз а лаьгIденнадац республико пачхьалкхенга ялат, комсаш, сом, коартол йохкара тIаийца хинна социалистически декхараш толамца кхоачашдарна дувзаденна къахьегамхой даькъала бувцаш нов. Л. И. Брежнева дайтача письмос айдаь наьха политически къахьегамен хьинар.

Укх деношка республика районашка, промышленни предприятешка, мехкдаьтта промыслашка, гIишлошъеча, транспорта организацешкеи учреждешкеи, цехашка, бригадашка, фермашка шерра баьржаб парте Центральни Комитета Пленуме нов. Л. И. Брежнева даь къамаьл наха дIадовзийтаран из кIоаргга Iомадаран тIаберзабаь беш бола болх.

Докладчикаша, лектораша, пропагандисташа, политинформатораша, агитатораша нов. Л. И. Брежнева къамаьл наха дIадовзийташ къаьстта терко ю болхлой къахьегама хьинар айдара, дукхагIа лоархIам бу хьалха латта опыт наха юкъе йоаржаяра, хIара къахьегамхочо, хIара коллективо къахьегама овсарле лакхъяра, производственни дисциплинеи экономе режими чIоагIъяра, продукце дикал лакхъяра.

Старогрозненски мехкдаьттахой почин хьал а лаьца Сийлахь-йоккхача Октябрьски революце 59 шу дизара сийна къахьегама вахте эттай «Красный молот» завода коллектив. Укхаза денна-ден шерлуш латт «ХIара балха денна — дикала Знак» яхача девизагIа яьржа социалистически яхь.

Нов. Л. И. Брежнева къамаьло заводчаний уйла а дегаш а тIаззад. Завода ерригача балха участкашка болхлошта юкъе беседаш еш 200 агитатори 55 политинформатори ва. № 5 йолча цехе болхлошта хьалхашка къамаьл деш ва воккхагIвола мастер П. А. Зевялов, № 2 йолча цехе — инженер-технолог В. Ф. Рединская, № 17 йолча цехе — воккхагIвола мастер А. М. Писарский.

Политинформатора е агитатора хIара дош, социалистически яхьах, къахьегама овсарле, продукце дикал лакхъярах е кхыча моллагIча дешах лаьца из дале а, чIоагIа мах беш тIаэц болхлоша.

Иштта минеральни удобренеш хьаяра, эшаш йола линзови компенсатораш арахецара 1977 шера план 1976 шера кхоачашъе лаьрхIад мехкдаьтта аппаратурни цеха коллективо.

Беседа чакхъяьлча къамаьл деш хиннача крановщицас Шерепешева Ольгас аьлар: — «КПСС ЦК Генеральни секретара нов. Л. И. Брежнева даь къамаьл дег тIара раьза болаш тIаийцар болхлоша. Сел чIоагIа тха йоакхо ярах баркал хилда вай партена, къаьстта Леонид Ильич Брежневна шийна. Вай мохк кхы а бIаьхийгIа бар а, машар духьа кIаьдвалар фуд ца ховш дIахо кхы а дикагIа къахьегаргда оаха».

«Автоспецоборудование» завода ерригача 12 участкашка КПСС ЦК Пленуме нов. Л. И. Брежнева даь къамаьл наха дIадовзийташ беседаш яьй политинформатораша.

Коммунист, политинформатор волча сборочни участка начальника В. Н. Колесникова цеха берригa болхлой, хIаравар тIахьийхар ма-хулла дикагIа къахьега, дикал лакха йола продукци дукхагIа арахецаш, цунга дIадодар кIезигде. Шийца цхьана болх беча новкъостий цIерагIа цо тешам белар нов. Л. И. Брежнева даьча къамаьла берригача болхлоша хьинарегIа, овсарегIа къахьегарца жоп лургда аьнна.

ЧIоагIа хьашт долаш Iомаду нов. Л. И. Брежнева даь къамаьл Грозненски швейни объединене хIамаш тегараша. Ерригача цехашкеи бригадашкеи цун къамаьл наха дIадовзийташ болх бу 86 политинформаторои агитаторои.

Шийца болх беча новкъосташта хьалхашка къамаьл деш швеяс, коммунистка В. А. Калоевас белгалдир йиьлагIча цеха болхлоша наьха дегаш тохадолийташ дола нов. Л. И. Брежнева къамаьл Iомадаь хилари, хIаравар кхы а дикагIа къахьега, продукце дикал лакхъе тIахьехаш из хилари. — ХIаьта дикал лакхъе яхилга мишта кхетаде деза аьлча, — аьлар цо, — дикал лакха йолаш хиларал совгIа, отделка, фасоно, модас дIа ма-дехха хилийта издели, аьнна кхетаде деза.

Къаьстта чIоагIа доккхал деш тIаийцар нов. Л. И. Брежнева КПСС ЦК Пленуме аьнна дешаш маьхк йоттача комбината коллективо. Масала, царех дар болат лоаладераша, машинашъераша, гIишлошъераша, шахтераша, химикаша, текстильщикаша, кхачан болхлоша, энергетикаша, транспортникаша — социалистически индустре берригача болхлоша укх шера баьккха толам чIоагIа баь кхы а сихагIа дIахьаллашкахьа ухаргхилара, керда къахьегама коталонаш йоахаргхилара парте Центральни Комитета цIерагIа тешам луш цо аьнна дешаш.

Ткъаьи итт политинформатори агитатори ва ерригача цехашкеи участкашкеи болх беш.

Партбюро секретарь Л. К. Харченко керте латтача парторганизаце хIара политинформаторои агитаторои аьнача дешо наьха кер лотабергболаш, дикагIа йола уйлаш цар керта чу хьееш, дикагIа къахьега, комбината гIулакхех дог лаза уж оарцагIбоахаргболча тайпара лостам тел массово-политически балха.

Нов. Л. И. Брежнева даьча къамаьлах лаьца беседа чакхъяьнначул тIехьагIа мастера Н. Мосиенкос, пекара М. Блохинас, комсомольски организаце секретара А. Шамсадова новкъостий тIахьийхар доагори энергии кхояра, режим чIоагIъяра тIехьа социалистически яхь шерагIа йоаржае, къаьстта теркам тIабахийтар арахецача продукце дикал лакхъяра. Маьхк йоттача комбината болхлоша Октябра 59 шу дизара сийна декхараш тIаийцар планал совгIа 160 эзар сома продукци арахеца.

Республика къахьегама коллективашка хIанз къаьстта чIоагIагIа ю политически агитаци. «ХIара балха денна — дикала Знак», «Коммунисташкара хьокхам эц оаха», «Продукце дикала — болхлочун тешам» «ХIаране бехктокхам, мишта кхетабе беза из? — иштта я хIанз цехашкеи, участкашкеи, фермашкеи ешача докладийн беседайн темаш.

Нов. Л. И. Брежнева къамаьл деш белгал ма-дарра — КПСС XXV съездо хьалхашка оттадаь декхараш кхоачашдара тIаберзабе беза берригa партийно - организационнии идейно - политически болх. ХIара коммуниста, миччахьа цо къахьегарах, моллагIча гIулакха тIа из хиларах, фе, дисциплина йолаш, балхаца творчески гIулакх долаш ше хилара цо хьокхам теларгбола гIулакх дIахо а вIаштIехьдаккха деза. Цу хьакъехьа хоадам болаш къамаьл хилар А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе хиннача гуччахьарча партийни собране. «КПСС XXV съездо дIа ма-дехха къахьегама овсарле лакхъяра заводской партийни организацеца хьалхашка латта декхараш» яха дош дийцар собране.

КПСС ЦК Пленума решенеш, нов. Л. И. Брежнева Пленуме даьча къамаьлацара положенеши выводаши партийни комитетий, юххьанцарча парторганизацей, берригача коммунистий практически балха кхоачашъянза яргйоаца программа я хинна дIаоттанза а, КПСС XXV съезда решенеш толамца кхоачашъяра къахьегамхой политически къахьегамен хьинар айдеш беча организаторски кхетамен балха ларде лацанза а яргьйц.

М. ПАВЛОВ.

ОДЕССКИ ОБЛАСТЬ. «Дунайводстрой» треста ПМК-98 механизаторша Дунай-Сасык Iам яхача канала — Дунай-Днестровски хий дехкача система лоархIамеча дакъа — [illegible]

Сасык Iам Iаьржача фордах хьаьвостабеш йола дамба хьайиттар белгалдаьккхад. 20 эзар совгIа гектар [illegible] Iам чура [illegible] лаьрхIад.

СУРТА ТIА: канала трасса йоаккхаш я [illegible].

И. ПАВЛЕНКО сурт. ТАСС фотохроника.

IАНА ДИКА КХОАЧАМ БАЬБ

Соахкарчул дикагIа Iана кийчбеннаб тха района хьайбаш леладераш. Цунна дола тешал да доакъараш шортта Iалашдар.

Цхьан шераи ах шераи кхоачаш хиллал хьайбашта доакъараш Iалашдара вай республикера берригa юрта боахама къахьегамхой тIахьехаш сунженнаша даь кхайкарал дег чура къоабалдаь хьал а лаьца болх барах тха вIаштIехьдаьнад соахка укх ханарчул 4500 тонн йол, 7 эзар тонн ча дукхагIа кийчде. Иштта дукхагIа кийчъяьй силос, концентрированни доакъараш. Йол кийчъяра заданеш тIехкхоачашъяьй «Верхненаурский», «Кругловский», «Надтеречный», «Знаменский», «Горагорский» совхозаша. Масала, «Горагорский» совхозо 200 процент кхоачашъяьй йол кийчъяра задани. Кхаь совхозо тIехкхоачашъяьй ча кийчдара план. Дерригa доакъараш хьайбаша Iа доаккхаргдолча метте хьатIа я эза дIаоттадаьд.

Дукхача боахамашка чакхбаьннаб помещенеш Iан кийчъяь. Царех я «Братский», «Минеральный» совхозаш.

Нийса хургдацар Iана тха бокъонца кийчденнад, аьлча. ХIанз а Iана кийчъянза я «Минеральний», «Горагорский» совхозий желаш. «Кругловский» «Калаусский», «Новогорский» совхозий фермаш. Хьайбаш Iана чусоцадара дола кхоачамбоацараш сихха дIадахара оарцагIа бала беза цу совхозий кулгалхой а, партийни организацеш а.

Дика латтац районе кормоцехий гIулакх а. Уж яц «Надтеречный», «Минеральный», «Знаменский», «Калаусский» совхозашкеи кхычахьеи. Уж йоацаш хиларо торо хилийтац маьха дарегIа продукци якха. Сона хетаргахьа, эгтарз вогIа дар фуд аьлча, из да фермашка доахана искусственни осеменени ю типови пункташ ца хилар. Укхаза чухьекхаш мух ба, царна еш ремонт яц, йохъеш а яц уж. Цу гIулакхо тешал ду хьайбаш дебадара гIулакха укхаза йоагIаш йола йоакхо ца еш хилара. Цудухьа «Калаусский» совхозе укх шера 1 октябрь тIакхоачаш 100 Iатта тIехьа 35 Iаса мара дац, «Минеральный» совхозе — 39, «Кругловский» — 41, хIаьта районе — 48. Сона хетачох, из гIулакх кхы дIахо ла йиш йолаш дац. Хьайбаш дебадара лерттIа йоакхо ца ечаргара доагIар хьалеха деза ха хьатIакхаьчай мотт сона. Хьайбашта искусственни осеменени яра эша хьалаш вIаштIехьдаха деза, техникаш - осеменатораш материально а морально а белгалбаха беза. Кхы а дукха гIулакхаш де деза доахан, жа, хьаккарч дукхагIа хургйолаш.

Ер шу чакхдоалаш района совхозашка хила деза 8100 бежан; царех 2500 етт а болаш, 50000 устагIа, 2500 хьакха. Из декхар кхоачашдара совхозаша бахача нахагара хьаэца деза 1000 бежан а 5 эзар устагIа а. ХIанз массе боахамашка сихбаьб бахача нахагара совгIа дола хьайбаш хьаэцара болх.

Хьайбай боахаме кхы а дукха гIулакхаш кхоачашданза дисад. ХIанз а шура кIезига лу деттача доахана, дукха доахан Iаьхара дус, 100 керта лаьрхIача кIезига ийду Iаьсий, Iоахарий, хурскаш. КIезига тха доаккх устагIаш тIера а.

Совхозий кулгалхой, партийни организацеш декхарийла я хьайбай продукташ алсамъяхаран иттлагIча пятилетка хьалхарча шера хьалхашка латта декхараш толаме кхоачашдаран фермай болхлой оарцагIбаха.

И. ЮСУПОВ,
Надтеречни района юрта боахама управлене керттера зоотехник.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиуме

СОВЕТИЙ ЛОАРХIАМ ЛАКХБЕ

Республика Лакхехьарча Совета Президиумо ла а дийгIа йийцай Урус-Мартановски къахьегамхой депутатий районни Совета исполкома председатела Л. Т. Миназова яь «Урус-Мартановски района къахьегамхой депутатий Советаша сессеш кийчъярей, чакхъяхарей, тIанйца решенеш кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабелга вIаштIехьдаккхарей практиках» яха доклад.

Лакхехьарча Совета Президиумо белгалдаьккхад партийни организацей кулгалца района исполнительни комитеташта Советий болх тоабара даькъе цхьадола хIама карагIдаьннилга. Сессеш гулъяра конституцин нормаш а ханаш а телхаяь моттигаш нийслац. Сессеш кийчъярей чакхъяхарей практике керда формаш хьахиннай сессе дувца увттаду юрта боахама производствах, наха культурно-бытовой гIулакхаш дарах, школьни учрежденей, больницай, торговле, общественни кхачан предприятей болх тоабарах, социалистически законность чIоагIъярахи общественни порядок лораярахи дола дешаш.

Парте XXV съезд чакхъяьначул тIехьагIа хиннача хьалхарча районнии юртеи Советий сессешка дийцад съезда решенеш кхоачашъярах дола дешаш, уж практически кхоачашдара де дезараш белгалдаьд. Исполнительни комитеташа чIоагIбаьб иттлагIча пятилетка хьалхарча шера планаши заданени ханал хьалха кхоачашъяра къахьегамхой оарцагIбоахаш беш бола болх, кIоаргагIа техка даьннад экономикаи культураи дешаш.

Цу дерригие аьттув баьйтар юртбоахама продукташ кийчъярах пачхаьлкхенга уж йохкарах халкъа боахама планаши тIанйца хинна социалистически декхараш кхоачашде.

Цхьабакъда районерча Рошни-Чунски, Алхан-Юртовски Грушевски, Гехински юрта Советаша массе хана дувца увттадац саготагIа дола дешаш, сессеш кийнъеча эсала юкъеоз депутаташ, массазара комиссеш.

Юртарча Советий исполнительни комитеташа эсала вIаштIехьбоах депутаташпара индивидуальни болх. «Депутатий денош» чакхдахац, депутаташта кхоачамболаш дIайоввзийтац депутатски балха опыт. Моттигерча боахамий гIулакхаш, наггахьа мара хоам бац харжархой наказаш кхоачашдарах. 1975 шера июнь бетта денз 1976 шера сентябрга кхаччалца алхха Урус-Мартановски, Алхазуровски, Гойтински юрта Советаша мара дийцадац сессешка харжархой наказаш кхоачашдарах дола дешаш.

Гойтински, Рошни-Чунски, Гехински, Урус-Мартановски, Алхан-Юртовски Советашка кхоачам болаш терко яц тIанйца решенеш кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабара. Районнии лакхе хьоаьнча юртийи Советаша тIанйю решенеш хоадам болаш хилац, предприятейи организацейи кулгалхошта хьалхашка белгалъяь мероприятеш кхоачашъяра ханаш белгалъяц. Сессей решеней проекташ гражданий, предприятейи учрежденейи коллективай собранешка дIа а йовзийтац ювца я ювцийтац. Массехк юрта Советий исполкомаша ханнахьа дIаккхаьийтац шоай решенеш уж кхоачашъе декхарийла барашка.

Шоай планашка исполкомаша оттадаьдац тIанйца решенеш кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабара дешашка хьожилга. Леладеш дац лакхехьа латтача органийи шоайи решенеш кхоачашъяра тIахьожама журнал, решенеш кхоачашъе декхарийла бараша уж кхоачашъярах лаьца хоам бац исполкомашка.

Советий исполнительни комитеташа тIанйца решенеш кхоачашъяра тIехьа лоаттабеча тIахьожаме кIезига юкъеоз массазара комиссеш, исполкома членаш, депутаташ, актив.

Решенеш кхоачашъярах ханнахьа хоам бац депутаташка. Алхан-Юртовски, Рошни-Чунски, Грушевски, Гойтински юрта Советаша укх тIехьарча хана хиннача бархI сессе цIаккха дувца оттадаь хиннадац шоай е лакхе латтача органий решенеш кхоачашъярах лаьца дола дош.

Белгалдаь уж кхоачамбоацараш Урус-Мартановски районнии юртийи Советаша шоай балха нийсдалийтара бахьан фуд аьлча, из да шоай балха методаши стили цар эргайоахаш тоаяра йоагIа терко ца яр, кхоачам болаш хIама дац сессеш кийчъяра уж чакхъяхарей, тIанйца решенеш кхоачашъяреи болх ларттIа вIаштIехьбаккхара.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо цу дешага ла а дийгIа Урус-Мартановски районнии юртеи Советаш декхарийла яьй белгалдаь уж кхоачамбоацараш дIадаха, КПСС XXV съезда решенеш ларде а лувцаш дIахо йодача хана сессионни болх эргабоахаш тоабе, шоай балха демократически принципаш телха ца яра тIехьа бола юрта Советий исполкомий бехктокхам лакхбе, Советий организаторски болх ма-могга тоабе.

СОВГIАТАШ ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ШУН!

«КЪАХЬЕГАМА ВЕТЕРАН» ЯХА МЕДАЛЬ КЪАХЬЕГАМХОШТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

1974 шера 18 январерча СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ ларде а лаьца дукххача шерашка хьаьнала къахьегарах, къахьегаме карагIдаьннараш белгалдахара СССР Лакхехьарча Совета Президиума цIерагIа «Къахьегама Ветеран» яха медаль лойла:

ЛЕНИНСКИ РАЙОНЕ ГIОЛЛА

«Родина» яхача плодоовощной совхозе гIолла:

Акопян Саркис Исаевича — каменщика.
Внуков Павел Захаровича — болхлочоа.
Могиша Алексей Ивановича — болхлочоа.
Плонский Иван Парфеновича — болхлочоа.
Солодунов Илья Федоровича — болхлочоа.
Ценгиев Абдул-Халима — болхлочоа.

«ГРОЗНЕФТЬ» ЯХАЧА ЛЕНИНА ОРДЕН ЛЕЛАЕЧА ПРОИЗВОДСТВЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕ ГIОЛЛА:

Мандрик Валентина Максимовнана — финансови отдела начальника.

ГРОЗНЕНСКИ ПРОИЗВОДСТВЕННИ ШВЕЙНИ ОБЪЕДИНЕНЕ ГIОЛЛА:

Кузнецова Ксения Павловнана — швея мотористкана.
Кракова Лусоварт Рафаиловнана — кадрай отдела начальника.
Лебедев Иван Михеевича — цеха начальника.
Романова Анастасия Митрофановнана — болхлочоа.

«ЧЕЧЕНИНГУШВИНО» ЯХАЧА ПРОИЗВОДСТВЕННО-СОВХОЗНИ ОБЪЕДИНЕНЕ ГIОЛЛА:

Колесников Олег Семеновича — отдела начальника.

ЗАВОДСКОЙ РАЙОНЕ ГIОЛЛА:

Тараканов Владимир Петровича — «Грознефтехимремонтстрой» треста парткома секретарь хинначоа.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР-а СОЦИАЛЬНИ IАЛАШОН МИНИСТЕРСТВЕ ГIОЛЛА:

Мурдиев Ахмед Мурдиевича — воккхагIволча инспектора.

СССР 50 ШУ ДИЗАРА ЦIЕРАГIЧА ХИМИЧЕСКИ ЗАВОДЕ ГIОЛЛА:

Бедрик Надежда Яковлевнана — аппаратчицана.
Борисова Мария Ефимовнана — болхлочоа.
Бузулуков Петр Ивановича — электромонтера.
Головинская Зинаида Дмитриевнана — аппаратчицана.
Гурсков Петр Егоровича — аппаратчика.
Жирякова Ольга Ивановнана — аппаратчицана.
Захаров Николай Филипповича — шофера.
Зудилов Федор Ивановича — хаьхочоа.
Ибрагимова Маймолат Турсултановнана — болхлочоа.
Касьянова Галина Иппалитовнана — болхлочоа.
Карачихин Александр Иосифовича — слесара.
Киреева Екатерина Ивановнана — болхлочоа.
Ковешникова Ольга Михайловнана — болхлочоа.
Крапивин Григорий Тихоновича — слесара.
Кузаева Асмата — болхлочоа.
Кузьменко Клавдия Григорьевнана — аппаратчицана.
Куликов Василий Карповича — грузчика.
Кутузов Хьасана — грузчика.
Лебедев Николай Васильевича — слесара.
Липчанская Мария Ивановнана — аппаратчицана.
Разуваева Инна Григорьевнана — аппаратчицана.
Сайдулаева Сопу Ибрагимовнана — болхлочоа.
Цадаев Саид-Салима — болхлочоа.

АНИСИМОВА ЦIЕРАГIЧА НОВОГРОЗНЕНСКИ МЕХКДАЬТТА ЧАКХДОАХАЧА ЗАВОДЕ ГIОЛЛА:

Баласанова Елена Степановнана — оператора.
Безбабнов Михаил Павловича — воккхагIволча оператора.
Башкова Людмила Васильевнана — оператора.
Будин Алексей Яковлевича — грузчика.
Гадукова Людмила Николаевнана — оператора.
Дегтева Валентина Васильевнана — йоккхагIйолча оператора.
Захарченко Маина Гавриловнана — машиниста.
Иванова Лидия Георгиевнана — оператора.
Иванов Борис Максимовича — воккхагIволча оператора.
Каплиева Раиса Петровнана — йоккхагIйолча бухгалтера.
Матвеев Михаил Филипповича — воккхагIволча оператора.
Плотонов Александр Леонидовича воккхагIволча оператора.
Тищенко Иван Александровича — оператора.
Ткачев Алексей Тихоновича — оператора.
Тарарин Федор Леонтьевича — оператора.
Уманцев Алексей Прохоровича — оператора.
Шейко Надежда Григорьевнана — бухгалтера.
Яковлева Татьяна Петровнана — цеха начальника заместитела.

«НЕФТЕХИМЗАПЧАСТЬ» ЯХАЧА ЗАВОДЕ ГIОЛЛА:

Гаврилин Иван Ивановича — кузнеца.
Ломакин Александр Павловича — слесара.
Рыбкина Нина Владимировнана — йоккхагIйолча инженера.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ГIИШЛОН УПРАВЛЕНЕ № 7 ЙОЛЧА ГIИШЛОН-МОНТАЖНИ УПРАВЛЕНЕ ГIОЛЛА:

Саралиев Ахмет Насухановича — плотника.
Шушкин Александр Евгеньевича — слесара.

ГРОЗНЕНСКИ АВТОКОМБИНАТЕ ГIОЛЛА:

Гужиев Федор Ивановича — шофера.
Котляров Василий Ивановича — шофера.
Царенко Яков Кирилловича — шофера.
Хакимов Могу — шофера.
Чернобаев Федор Леонтьевича — шофера.

«ДАГСЕЛЬЭЛЕКТРОСЕТЬСТРОЙ» ЯХАЧА ТРЕСТА № 56 ЙОЛЧА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ МЕХКОЛОННЕ ГIОЛЛА:

Степанян Елизавета Сергеевнана — бухгалтера.

«ГАСТРОНОМ» ЯХАЧА ГРОЗНЕНСКИ ТОРГЕ ГIОЛЛА:

Аракелов Рубен Амбарцумовича — № 1 йолча гастронома директора.
Апрышкина Мария Максимовнана — кассира.
Ковалева Ульяна Никифировнана — кассира.
Афоян Евгения Карапетовнана — кассира.
Григорьянц Самвел Авагимовича — продавеца.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ГIИШЛОН УПРАВЛЕНЕ № 8 ЙОЛЧА ГIИШЛОН-МОНТАЖНИ УПРАВЛЕНЕ ГIОЛЛА:

Абозина Мария Ефимовнана — штукатура.
Захаров Федор Никаноровича — асфальтировщика.
Иванова Елена Дмитриевнана — моляра.
Каблова Тамара Лаврентьевнана — болхлочоа.
Назарова Феодосия Григорьевнана — каменщика.
Найденов Иван Демьяновича — каменщика.
Рыльцев Петр Михайловича — моляра.
Умархаджиев Маула Умархаджиевича — болхлочоа.
Хороводов Михаил Григорьевича слесара.

«ГРОЗГОРФОТОРАЗНОБЫТ» ПРОИЗВОДСТВЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕ ГIОЛЛА:

Гринин Василий Гавриловича — центральни фотолаборатope мастера.
Бундин Анатолий Алексеевича — центральни фотолабораторе болхлочоа.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

20 октябрь, 1976 шу.
г. Грозный,

Доазол дехьара

«Герз дIадаккха доладе» — из нийса гIулакх чIоагIа кхайкарал деш дIадех европейски континентерча халкъаша. Герз Iоадара духьала, тIема гIулакхашка дIаухийтар кIезигдара тIехьа демонстраци йир дукха ха йоацаш Ахене гулбаннача ФРГ, Бельге, Голланде машар безараша.

А. УРБАНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ХЬЕ САГ ХИЛАР ДИЦДАЛИЙТА...

— ДIаволале! Цкъа-шозза, цкъа-шозза!

Шин мугIарагIа дIазтта латта нах инструктора командагIа вIаши батах тIоараш детта болалу. ХIара шоашта хIама массаза кхет из кхийттараша, бела а беле, партнера баркал оал шоашта «хьехам» баларах.

Ди иштта дIадолалу тайп-тайпарча японски учрежденешкеи предприятешкеи балха болха кагирхой кийчбеча лагерашка.

Цу тайпара тренировкаш ю лагераш ерригача Японе гIолла дIа-юха екъаенна я. Царех цхьаяраша кадраш кийчъю моллагIча цхьан монополистически группана, масала, «Мицуина», «Сумитомона», «Мицубисена». Вокхарна контрактни ларда тIа гIулакх ду кагегIча итташ а бIаьш а йолча фирмаша. Цхьабакъда цу «дешара заведеней» тIагIоллара башхалонаш мичча бесса яле я, уж ерригаш а цхьан гIулакха лаьрхIа я — наьха шоай хам боабе, шоашкара уйла ергйоацаш, къона бараш тоIабе, цар лоIам компане мукъагIа бахийта.

Капиталистически вахара хьисапа гадоахараша кIиръяь хестаю Японе конституце тIеи кхыча законодательни акташ тIеи дIаязъяь буржуазни паргIатонаш. ТоъаI каст-каста кертагIйоах цар, масала, «болхло моллагIча къамах, моллагIа уйлеи статуси йолаш вар аьнна хила йиш яц из чуоттаваьчун оагIонгахьара алапе, балха деи дIоахала, къахьегама кхыча хьалий даькъе дискриминаци леларара дола бахьан» яхаш йола къахьегама условей хьакъехьара закона положени. Цхьабакъда, бокъонца долаш дар дукхагIча хана цу дувцараштa вIалла тара доацаш хул.

Ер я, масала, «Тосиба» яхача электротехнически фирма предприяте балха баха ловча, керда тIабоагIараштa йовзийташ йола керттерча правилех цаI: «Балха дIайийцараш компане гIулакха шоай цхьайолча паргIатонехи бокъонехи бовла кийча хила беза». Кхы а чIоагIагIа да «Хитати» яхача вокх электротехнически гигантои «Ниппон кокан» яхача трубопрокатни комбинатои дIадехараш: «Заводской территорева доагIаш дац Японе конституци».

Дукха керта хало е езац конституцеи къахьегама законодательстваи положенешта тара доаца уж тайпа лоазош увттадара бахьанаш довзара.

Предпринимателаша эггара хьалха шоашта аьттув лех къахьегам лорабарга, социальни страховани ярга, профессиональни дешар хьехарга дIадохийтар кIезигагIа а долаш пайда дукхагIа баккхара. Цхьабакъда цу тайпарча политикана тIа-тIа чIоагIагIа духьале увтт аьрдехьарча оппозице, прогрессивни организацейи профсоюзий оагIонгахьара. Цудухьа тамаш а яц предприятей даьша хIара коммунист, прогрессивни профсоюза хIара член дIахо кхерамегIа хургволa, фуннагIа даь а новкъара дIаваккха везаш вола моастагIа лоархIаш хилар. ХIаьта цу тайпара де хIамаш йоккхача бизнеса арсенале хьашт мел а долаш да. Масала, «Кавасаки» яхача металлургически заводашка коммуниста цхьатарпарча къахьегамах 20—25 процент массазарчул кIезигагIа эц алапи.

Токио пригородерча «Нихати» яхача заводе болх беча ялх кхалсага — Японе Компарте членашта къаьстта «кизга оагилг» кийчдаьд. Цехе цар станокаш лаьтта участок чакхса довгIа щиташ а оттаь дIакъоастаяьй болх беча вокх кхалнахаца активисткай бувзам кIезигагIа хилийтар духьа. Цу гIулакхо, цул совгIа, администрацена торо еннай цIаккха лаьгI ца болийташ «цIечарна» тIахьожам лоаттабе.

Шоай гIулакхера нах даьша дукхагIча хана декхарийла бу коммунисташцареи социалисташцареи гIулакхаш хоададе. «Хокусин» яхача электротехнически заводе реформистски профсоюза членаш делкъийна хIама дуаш мукъа ха йолча хана массаза а бийнаш детта болалу СОХИО прогрессивни профцентра чубоагIача болхлошта.

Профсоюзни активисташта еттилга укх тIеххьарча хана массазара гIулакх 'а хинна дIаэттад. Цхьайолча хана администраце цу гIулакха оттабу бийнаш дикагIа деттаргдола низ бараши гангстераши, цкъаза шоай черносотенни организацеш вIашагIъехк.

Масала, «Хатати» яхача цу фирма заводашка къаьстта «пожарни бригада» я болх беш кхаь «цIеча зулама» — цIераштa, бюджетерча «цIеча цифраштa» (вешта аьлча зенашта), коммунисташта духьала къовсам лоаттабелга декхар а долаш. ЦIераш цхьа наггахьа йолча хана мара ювлац заводе.

Цудухьа шоай беррига низ «цIечарна» духьала берзабу бригада членаша. МоллагIча квалифицированни болхлочун алапел дукха лакхагIа алапи долаш вола кхоаткъа кIантилг коммунисташи профсоюзий активисташи зуваш хул, болхлой митингаши демонстрацеши лелхаю цар, цу хана цIера духьалара техника — мIараши брандепойташи юкъе а йоахаш.

Прогрессивни уйлащ йолаш болча болхлошта тIаккхер алхха заводской территоре тIа хинна Iац. ЦIабахача цIагIа а зуваш ба уж. Нагасаке «Мицубиси» яхача концерна администраце юха а дIайолаяьй «пятидворкай система» — дунен шоллагIа тIом чакхбаллалца шерра лелаеш хинна полицейски ведомства изобретени. Цу система маIан — лоаллахарча цIеношка баха нах полицена хьалхашка коллективни бехктокхаме хиларца бийхха лоаттабар.

«Мицубиси» заводий администраце э пиштта пхиппа саг юкъе а волаш группашта бийкъаб шийн болхлойн гIулакхера нахи. Цу тайпарча группа хIара члено новкъостий зе а «цIечарца» вувзавала гIерташ болхлочо леладеча моллагIча гIулакха хьакъехьа начальствага хоам бе а беза. Кхы хьеца волийташ Iазапе оттаву шийн лоIамера уйла йолаш вар: алапи лоху, халагIча балха вохийт, е геттара дIавоаккх балхара.

Японски болхлой классо яьха бокъонаш тоIае гIерташ йоккхача бизнесо леладеча гIулакхий бе боагIача тайпара мах баьб Японе Компарте. КПЯ центральни органо — «Акахата» яхача газето — цхьан редакционни статья тIа яздора, мехка конституце чIоагI а яь еннача цу бокъонехи паргIатонехи болхлой класс яккхар либерально-демократически партеи монополешеи японски фашизми антикоммунизми юха дийнъяра йолча средстваех цаI а лаьрхIа дагалаьца хIама да. Цудухьа предпринимателаша деча низашта дУхьала къовсам лоаттабар профсоюзни болама хинна а ца Iеш эггара сагогагIа дола гIулакх да. Из цу цхьан ханна мехка дерригача прогрессивни низий лоархIамегIара декхар а да.

А. ЛАЗАРЕВ,
АПН соб. корр.

КРАСНОЯРСКИ КРАЙ. Заполярье эггара йоккхагIа йолча «Комсомольский» рудника горнякаша пайдане оахкалаш доахкача Талнахски моттигера дукха дика цIаста, никель, кобальт доалла руда доах, Норильски горно-металлургически комбинате дIаккхухьийт из.

ХIара бетта заданеш 103—104 процент кхоачашъю. Горняккий декхар — иттлагIча пятилетка хьалхарча шера план 20 декабрь хьатIаоттале кхоачашъяри кхы тIа а итташ эзараш тоннаш продукци ялари.

СУРТА ТIА: тIадотташ латта Талнахски руда.

М. ПРУДНИКОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

РЕСПУБЛИКА ДЕШАРА ЗАВЕДЕНЕЙ СТУДЕНТАШТЕИ ДЕШАРХОШТЕИ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

1976 шера республика совхозашкеи колхозашкеи юртбоахама культураш чуэцача хана доккхий производственни хьокхамаш долаш къахьегарах Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла дешара заведеней студенташтеи дешархоштеи:

Алиев Иса Хакимовича — № 2 йолча технически училища дешархочоа;
Дарамова Исита Магомадовнана — № 7 йолча технически училища дешархочоа;
Исмаилова Румен Нукуевнана — кооперативни училища дешархочоа;
Исупов Руслан Мусаевича — Грозненски мехкдаьтта института студента;
Куликова Марият Шахмутдиновнана — кооперативни техникума дешархочоа;
Магомадов Резван Мовлаевича — Грозненски мехкдаьтта техникума дешархочоа;
Санева Зайдат Махмаевнана — Грозненски педагогически училища дешархочоа;
Умаров Магомед Мусиевича — Назрановски совхоз-техникума дешархочоа;
Чеботаева Антонина Петровнана — Нохч-ГIалгIай университета студенткана.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный, 28 октябрь, 1976 шу.

«Советская Россия»

КПСС ЦК, РСФСР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган долча «Советская Россия» яхача газета 20 шу дизад. Кхыча дукххача а центральни газеташка диллача из къона да, бакъда эггара дукхагIа довзарехи дезарехи дола газет-м да.

Къахьегамхошта коммунистически кхетам луча, РСФСР халкъа боахамеи культуриi вахареи декхараш кхоачашдара уж оарцагIбоахача, Коммунистически партеи Советски правительстваи чура а арахьара а политика дIайовзийтача дика гIулакхаш карагIдалар бахьан долаш «Советская Россия» газета Къахьегама ЦIеча Байракха орден еннай. Орден луча хана белгалдаьккхар, парте хьеххаца новкъа а долаш, большевистски кепайоазон сий дола ленински традицеш тешаме дIахо а хьош, «Советская Россия» дукххача наьха хьинаре коллективни организатор, пропагандист, агитатор а хинна дIаоттар, парте XXV съезда решенеш кхоачашъеча доагIаш дола дакъа цо лоацаш хилар; кхоачамбоацарашта шийн оагIонашта майрра принципиальни критика еш хилар; советски наьха коммунистически сакхетам лакхбара тIехьа хадданза къовсам лоаттабеш хилар.

Ше дешаш барашка газето ду кхайкарал къахьегамхошца бувзам чIоагI а шер а бара тIаберзабаь да. ХIаьта иштта цу тIа дувц газет тоадара редакце деш дар а дергдар а.

Боахама довл дара, организационни политически балха боарам лакхбара стиль а методаш а координально хувцаш хилар дIадех вай ханарча производстве. Партийни балха практика дIайовзийтара лостамаш цу керттерча принципаша къоастадеш да.

Уж дувц газето шийн рубрикаш тIа. Царех керттеръяраш я: «Партийни комитет: балха стиль,» «Партийни организации новатора почини», «Партийни вахар: сенца ба юкхьанцарчун низ».

Уж темаш йолаш ше арайоахача материалаш тIа газет гIерт партийни балха опыт йизза дIайовзийта, КПСС XXV съездо оттадаь декхараш кхоачашдара организацеша беш бола практически болх а хIаьта иштта автономни республикай, краяй, областий, городий, районий, къахьегача коллективай социально-экономически общественно-политически вахара массе а оагIонашка кулгалдара шоашта тIадилла доккха декхар практике коммуниста мишта кхоачашду а дIахьокха. Тхо гIерт В. И. Ленина оттаь политически боахамей йоха йиш йоаца принципи партийни организацеша мишта кхоачашъю ма-хулла дикагIа дIахьокха, вешта аьлча, организаторски идеологически болх боахамчунца органически ки мишта буаз, вахара дешаш къоастадеча политически гIулакх доагIаш хилара принципаш мел цIенхашта кхоачашъю дIахьокха.

Практико хьахьокх цхьайолча партийни организацей болх хIанз а XXV съездо дIадехараша ма-яххара ца хилар, процессий мах беча кIоаргга Iилмо ма-яххара гIулакх ца доагIаш хилар. Цхьаща йолча моттигашка хьадда совцадац юкхьанцарча организацей тIахьожама кIалхарбовла, план кIезигье гIерташ боахамий кулгалхоша леладу гIулакхаш. Уж деррига вIаштIехьдоацараш тIехьа тIайоагIача хана а критика еш дувцарьда тха газета оагIонаш тIа.

Газето, шоана ховш ма-хиллара, боккха теркам тIабохийт вай парте лард шоаш йолча юкхьанцарча партийни организацей вахари болхи бувцара. Оаха цу тIехь де лерхIар цаI да: организацей денал лаккдара, партийни пачхаьлкхени дисциплина моллагIча тайпара а толхаелга лов ца далара, производстве а къахьегача коллективашта кхетам лува а цар лоархIам кхы а лаккхбара новкъостал дар.

Газета лоархIаме декхар хинна а хиннад, долаш а да морально-этически проблемаш шерра дIайовзийтар, коммунистий духовни ганза идейни лостами дIахьокхар. Из деш оаха тIехьа тIайоагIача хана а ира критика ергья партийни этика формаш тIара бувларашта, вахаре ма-боаггIара нийса боацарашта.

Оаш зийна хургда газета оагIонаш тIа хIанз «Вайна карагIдаьннарий масштабаш» яха рубрика каст-каста араювлаш хилар. Цу рубрикагIа араювлача материалий автораш ба министерствайи ведомствайи кулгалхой, предприятей директораш, Iилмахой. Цу материалаш тIа хьадда долча масалашцеи цифрашцеи гучадоах халкъа боахам дегIабоалабара керттера лостамаш. Редакце уж материалаш кепаетт де оттадаьча хувцамай лоархIам биззагIа бовзийта йиш хургйола вIаши юсташ йола дашнеш а йолаш.

Газета редакце теркам тIабохийт социально-экономически проблемаш хIара денна ювцара. Вай общества юкхьанцара ячейка йолча къахьегама коллективе хьа а хул, чакх а ювл вай вахара деррига хьисапи цуи коммунистически белгалонаши увттаеш йола процессаш. Цудухьа къахьегача коллективай практике хьахула деррига керлалар довзар боккхача лоархIаме да.

Промышленни тема газета тIа керттерчарех цаI я. «Советская Россия» дешараштa йовз «Курс: эффективности дикали», «Дикал болхлочун доккхал да», «Кхом бар хIама хьалара нийса да», «Декхараш — тIахьожама кIал», «Дикала пятилеткана — балха тешам». Уж рубрикаш ерригача иттлагIча пятилетке хургья. Царна кIал арайоах мехка экономически низ алсамбаккхарах, производственни фондаш эргаяхарах, пятилетка турпалех — новаторехи хьалхалаттарехи йола статьяш, корреспонденцеш, лаьрхIа йола оагIонаш. Газет дешарий къаьстта безам тIаозаш я «Дукххача наха эша товараш хьадар — тIахьожама кIал» яхар, хIана аьлча цу тIа керттера автор газет дешар ше ва. ХIаьта уж хьадеш йолча мехка яйгачен текстильни промышленноста ерригача предприятей пхе даькъах диъ дакъа РСФСР территоре тIа а да.

«Советская Россия» оагIонаш тIа «Эзарней договор» яхача девизагIа йола яхь ювца массеха шу да. Цу тIа дувц цу доакъой болхлой гIулакхаш.

Юрта боахама отдела дукхагIа йола рубрикаш хьахинай КПСС XXV съезда решенешца хьежжа. Цар тIа керттера теркам тIабохийт боахаме Iилма система юкъеяхьара, дикагIйол опыт дIайовзийтара. Газета тIа дика йоашхаш йийцар Нохч-ГIалгIай АССР-ерча, Пензенски Оренбургски областащкарча, Башкирски АССР-ерча, кхычахьарча боахамашта юкъерча кооперацe опыт.

Ялат, шекара свеклаш, хьажкIаш, баьцадаараш, кхыйола продукташ дукхагIа яхара тIехьа юрта боахама къахьегамхоша лоаттаю яхь ювц газета хIара номер тIа. Хьувкъам чуэцача хана «Советская Россия» посташа дийцар Кубанерча ахархоша дIадоладаьча гIулакхаша чIоагIIа патриотически уйла айярах.

Газета тIа арайоах бытовой гIулакх а торговли а дIахо тоаярах, къахьегамхой нравственни, правови кхетам лакхбарах йола материалаш, хIаьта иштта милице, суда балхах дувц.

Культура отдело керттера теркам тIабохийт РСФСР областашкеи республикашкеи литература а искусство а дегIайоалаярах. Цох язду моттигерча писателаша, культура мастераша.

«Пресс—факт», «РСФСР» яхача рубрикашта кIал кепадетт Российски Федераце хула керда хIамаш, «СССР: Кердараш» яхачо — союзни республикашка хулараш.

Советски сага духовни материальнии хьашташ Россе мишта кхоачашду дувц «ИттлагIча пятилетка карта тIа», «Шераши нахи», «Сага Iалами» яхача а кхыча а рубрикашта кIал. Цар тIа дувц карагIдувла доккхий хIамаш, вай заман сага сурт-сибат.

Билбалийтац спорт езараш а. «Московски репортаж» яхача рубрикана кIал кепаетт вай мехка столица вахар довзийта материалаш.

Боккха теркам тIабохийт газет дешарий письмошта. КIиргаIа цкъа арайоаккх цар письмой оагIув. «Письмос паькъа вала хьийхар», «Газет дешарий дехарах йола командировка» яха а кхыйола а рубрикаш йолаш арайоах читателий письмоех лаьца материалаш, царех хиннар газетага гIолла дIахойт.

Письмоша тхона довзийт дукха хIама, малагIча темашта дукхагIа теркам тIабахийта беза хайт, новкъостал ду редакце болх тоабара.

А. ПОДОЛЬСКИЙ,
«Советская Россия» газета Къилбаседа Кавказа автономни республикашка йола сбб. корр.

РЕВОЛЮЦЕ ПИСАТЕЛИ БIУХОИ

Гойгов Iаддал-Хьамид ваь 80 шу дизарга

Мальсагов Кураза Зоврбика-цеи Беков ДордагIа Темботацеи цхьана гIалгIай советски литература дIадоладаьчарех цаI ва Гойгов Сипсой Iаддал-Хьамид а. 1896 шера 5 ноябре ГIалгIай мехка Наьсарен районе уллача Дошлакъий-Юрта юкъера хьал долча дезале ваьв из. Цигача дIаяхай Гойгов Iаддал-Хьамид бер дола ха.

ДIахьежача дукха гаьна доацаш гуш долча лакхача лоамаша а, лакхарча сийнача сигалено а чIоагIа дог гIоздоахаш хиннад кIаьнка. Цу хана байза а байзар, беза а белар цуина вайнаьха багахбувцам. Белггала цу хана дега чу дувшарах тIехьагIа дика литературни тоалаь дIаяздир цо «Нана-есар» яха легенден, «Каторжник» яха иллийи.

Даим дикача хьалага сатувсаш хинна Сипсо шийн воIага эрсий дешар Iомадайта гIертар. Йоккхача халонца 1905 шера Наьсаре кхо класс я йолаш йилла хиннача школе деша вохийт цо Iаддал-Хьамид. Цхьаккха вахара бокъо а йоацаш ваьхача Сипсой геттара кала вIаштIехьдоал из гIулакх: юртарча писара котами ахчеи дала дезаш хул, иштта кара хIама яла йийзар юртарча моллана а. Буро тIа справка луча лора а. Дика хьал хилац деша вахача кIаьнкага а. Бахьан долаш а доацаш берашта етташ, шоай коа-карта цхьацха балхаш дайташ хиннаб царга хьехархой. Геттара бакъдола сурт дуллаш яздаьд Iаддал-Хьамида цох лаьпа ше 1936 шера язъяьча «Сомавалар» яхача повеста тIа.

Бакъда, из деррига дицдолийташ бола нах а, нийсбелар кIаьнка цига. Белггала царех хиннав цу школа 3-ча класса хьехархо хинна эрсе Николай Иванович. Денгара денга тIатеIIа къахьегарца цун дика вIаштIехьдаьннад зIамигача кIаьнка книжкацара безам совбаккха, цуна эрсий цIи хезача йоазонхой — А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, М. Е. Салтыкова-Щедрина, Н. А. Некрасова, Л. Н. Толстоя творчество йовзийта а, дукха езаялийта а.

1911 шера дика дешаш из школа чакх а яьккха, г. Новочеркасске Донской юкъерча юртбоахама училище деша вахар из. Цига а дика дешарах цун аьттув баьлар кхы а дIахо шийн образовани лакхъе. ХIаьта 1914 шера из училище а яьккха Шанявске цIерагIча Московски сайрийнарча халкъа университете деш цо. Цигача довз цуна эрсий цIи хезача революционерий - просветителий Белинске, Добролюбова, Чернышевске, Плеханова йоазонаш; хьалха латтача эрсий культура дикагIча хьастех кхет из. Геттара тIаьийрза Iомаду цо К. Марксеи Ф. Энгельсеи балхаш, боккхача безамца деш Кавказа халкъий историех дола тохкамаш. Циггача дайзар, ала мегаргда, Гойгов Iаддал-Хьамида дунен вахарах дола бакъдар, цу хана тIаьийрзар из шийн халкъо кортмукъале лоаргйола наькъаш тахкара.

Бокъонца къахьегама халкъа оагIонгахьарча къовсаме дакъа лацара 1917 шера февральски буржуазно - демократически революци хилча, университетера дешар дита а дита, шийн даьй мехка цIавера из. ХIаьта цу къовсамо дIадех цунгара цIе партизан а волаш Къилбаседа Кавказе Советий Iаьдал оттадара массехк шера къахьегар, шийн халкъ кердача вахара тIадехаш йола произведенеш язъяр. Белггала цу шерашка дика гучадоал цун граждански денал. Цу хана цо язъяь произведенеш йийшачунна хоалу из мел лакха сакхетам болаш саг хиннав.

БIаьсти 1918 шера Къилбаседа Кавказе кхаьчача нов. Орджоникидзе тIадилларах цо гIалгIаех вIашагIьехкай революционни группаши партизаний отрядаши. Бе тера а доаллаш ХIиоашкахьеи Черсашкахьеи белогвардейцаш бохабеш царех латаш хиннав из. 1918 шера октябрь бетта Серго Орджоникидзе рекомендаци ялар-ца РКП(б) мугIарашка дIайийцав Гойгов. ХIаьта цхьаькха цхьа бутт баьлча Къилбаседа Кавказерча РКП (б) лоамарой организаце Президиума членалла хорж из. Цул тIехьагIа дукха ца товш «Горская беднота» яхача газета редакторалла а хьожаву Гойгов.

1919 шера феврале Тереке Советий Iаьдал цхьан юккъа ийшача хана, Г. К. Орджоникидзе керте латташ хиннача советско-партийни болхлой йоккхача группаца Владикавказ бита а йита, гIалгIай лоамашка гIолла дIавахав Гойгов. «Коммунистта йоазонаш», «Эсаца уарга», «1—9 февраль», «Миштта бIаргаш деникинцаша

Экажкъонгий-Юрти СурхотIеи» яхача очеркаш тIа хьахьекхай Гойгова из къовсама юкъ.

Цу шера март бетта Орджоникидзе Кавказа лоамий лакхача довкъашка гIолла Тифлисе вохийт из, шийца зIамига коммунистий группа а йолаш, РКП(б) Кавказски комитетаца бувзам оттабе. Граждански тIема ала лотабеннача ДаьгIастане, нохчийи гIалгIайи лоамашка гIолла хьабенаб Гойгова группа юхайоагIаш баь никъ. Из хала никъ беча хана Гойгова яздаь дневник юхедисад.

1919 шера июле Терски облаjста РКП(б) къайлагIара комитет вIашагIкхийтачул тIехьагIа Гойгов хорж цун президиума членалла. Цу деношка а, тIехьагIа а, Нохч-ГIалгIашкахьеи Черсашкахьеи Наркомпрода керте а латташ, советски боахам хьалбара шийн деррига низи хьинари дIа а телаш, юкъ-юкъе яздеш хиннад Iаддал-Хьамида.

Из бахьан долаш Гойгова говзаме йоазош цо деладаьча доккхийча гIулакхех дизза долча вахарцара хьадоагIар да. 20-ча шерашка «Советски юг», «Горская правда», «Горская беднота», «Адыгейская правда», «Сердало», «Власть труда», «На подъеме», «Горский вестник» яхача а кхыдолча а газеташ тIеи журналаш тIеи араювл цун публицистически произведенеш.

Укх тIеххьарча шерашка вай Советски Союза дуккхача йоккхача библиотекашка а архивашка а къахьегарах гIалгIай литература дегIадара истори техкараштa гучаяьннай гIалгIай шоай наьна меттала йоазув ца хиннача хана Iаддал-Хьамида эрсий меттала язъяь говзаме литературни произведенеш.

«Гойгова эгтара хьалха язъяьча литературни произведенеех дархIа еза «Эсах урагIей», «1918-ча шера июли» яха ши очерки, «ДаьгIастен лоамашка гIолла» яха дневникови йоазувнаш», — яхаш яздора 1961 шера Гойгов Iаддал-Хьамида творчествана тохкам баьча литературоведа В. Б. Корзуна. ХIаьта цигга цо цхьаькха хоам а бора — йоазонхочун дуккхагIа йола произведенеш цу хана бокъонца гулъяьнза хиларах. Белггала царех дархIа йоагIа Буро тIа 1918 шера арадувлаш хиннача «Халкъа Iаьдал» яхача Терски халкъий Совета газета тIа араяьнна цун «ГIалгIай къам. Кортамукъале бахьан лайна Iазап» яха очерк а.

Цу замах Къулбехьарча Россе эрсий меттала арадувлаш хиннача тайп-тайпарча периодически изданешка, къаьстта цIи хеза революционер Габиев СаIид редактор а волаш, Буро тIа 1918 шера 27 октябре хьалхара номер араяьннача Къилбаседа Кавказа коммунистий орган хиннача «Революционни лоамаро» яхача газета тIа вайна корайоагIа Гойгов Iаддал-Хьамида товзамеча йоазонашта дикка тара а йолаш, кIала «Агсиго-Черный» яха псевдоним а латташ, литературно - публицистически жанрах язъяь цхьа иттех очерк. Шоаш лоархIамеча темашта хетаяь хилаорга хьежжа, цар цIераш укх тайпара я: «Къилбаседа Кавказерча лоамарой хинна Союз», «Кортамукъаленга кхачара гIалгIай халкъо бихьа никъ», «ГIалгIай коммунистий сотня», «ГIалгIай мехка хинна школаш», «Къоалаш дIадахара», «Бицбеннараш», иштта кхы дIахо а. Царна кIала шийн тайпан цIи а ца язъеш Гойгов Iаддал -Хьамида «Агсиго-Черный» яха псевдоним увттаяьй.

Цар автор бокъонца Гойгов волга бакъду «Кортамукъаленга кхачара гIалгIай халкъо бихьа никъ» яхача очерко. Теркам бича гучадоал из очерк цхьан хIаман ши дакъа долаш санна хьалха вай йийцача Гойгов Iаддал - Хьамида «ГIалгIай къам. Кортамукъале бахьан лайна Iазап» яхача очерка тара йолга. Хьалхарчун санна цун керттера чулоацам а ба къизача паччахьа Iаьдало Къилбаседа Кавказа лоамарошта тIадоаттаяь хало, из бахьан долаш шоай даьй - мохк а бита, кортамукъаленга сатувсаш хинна нах Турки мехка дIабахар, хIаьта ца болхаш бисараш цо етташ, Iетташ, лаьтташ тIара лелхабеш, дунен тIарча пэргIатонех баьха хьувзабар.

Цуккхазза а из хьел да лочи паччахьа Iаьдала духьалбийлар гIалгIай къахьегамхой, йоах авторо, бакъда, низ кIезига хиларах, массаза а эшар, хIаьта з цар цIаккха а дог диллацар [illegible]

IаьдалгахIьа бовлар. Укх очерка цхьаьцца дола доакъош а вай лакхе йийцача очеркацара хьаийца да. Цул совгIа, цхьатарра ба очерки мотт, фразеологически обороташ, тематика, композици, стиль.

Цу очерки автор Гойгов Iаддал - Хьамид волга бакъду цхьаькха цхьан белгалоно а. Вай лакхе цIи яьхача произведенещта юкъе йоагIаш йола «ГIалгIай мехка хинна школаш» яха очерк тIехьагIа шийн «Сомавалар» яхача повеста юкъеяхийтар автора.

ДIаяхача Iазаперча замах яздаь ца Iеш, Гойгов Iаддал-Хьамида лоамароша паргIато йоаккхаш латтача «таханара денна» а хетаю шийн цхьайолa произведенеш. Царех дархIа йоагIа «Къилбаседа Кавказерча лоамарой Союз» (Из вIашагIйоллари, цун болхи, йохари), «Бицбеннараш», «ГIалгIай коммунистий сотня», «Къоалаш дIадахара» яха цIи йола очеркаш.

1919-ча шера Деникина хIалакъяьча гIалгIай юрташкара экономически а политически а хьал дувцара хетаяь я Гойгов Iаддал - Хьамида «ГIалгIайче» аьнна корта а болаш йола йоккха очерк. Цун хьалхарча даькъанна кIала латт «Кара» яха подпись. Из а Гойгова псевдоним хиннай. ХIаьта цу деша маIан де вай делча «Кара» яхар туркий дош да, эрсий меттала из да йоазонхочун вай хьалхагIа «Агсиго - Черный» хиннай аьнна белгалъяьча псевдонима шоллагIа дакъа.

Вай лакхе мел йийца боккхача маьхе йола художественно публицистически очеркаш Гойгов Iаддал - Хьамида язъяьй белггала 1918 — 1919-ча шерашка, вешта аьлча Къилбаседа Кавказе Советски Iаьдал отталехьа, цига къиза граждански тIом лаьттача хана. ХIаьта цу гIулакхо чIоагIа лакхбу цу произведенеи мах а лоархIам а. Вайна чIоагIа дега тоам бу цу произведенеи идейни а художественни а мах лакха хиларо, цар цу халача хана Октябрьски революце дIадоладаь гIулакх дIачакхдаккхара чух тIатхьехаш къахьегаро, цар марксизма - ленинизма идеяш кхайкаяро.

Бокъонца Iо а хайна йоазув де йиш йоацаш, цу шерашка Гойгов шийн беррига низ тIабахийта къахьегаш вар Къилбаседа Кавказера деникински бандаш аракховсара. Цулухьа цу шерашка по даьча йоазонца цхьадола дегIаденача вокххача йоазонхочун говзал ца гоня а, цу бирсача замах цо язъяьча очеркаша дикка совъяьккхар цун говзал. Из иштта хиннилга вайна хьагойт цул тIехьагIа Гойгова яздаьча дувцараша, белггала 1925 шера Краснодарен Ростовен цун арадаьннача къаьсттача книжкаша, 1926 шера язъяьча «Джан-Гирей» яхача повесто.

Дика йовзаш а дукха езаш а хиннав Гойгов Iаддал - Хьамид советски литературе социалистически реализма метода ларда еллача Алексей Максимович Горьке творчество. Цун произведенеш юха а юха а ешаш, царгара хьоккхам ийбаьб цо. ХIаьта 1928 шера денз А. М. Горький ше вовзаш а хиннав из. ХIанз а тIехьа долаш да Горький вай мехка воагIа аьнна хеза Казбеги яхача юрта цунна духьалвахача цо А. М. Горькеца цхьана латташ даьккха сурт. Царна уллув латт Гойгов Iаддал - Хьамида сесаг Тамара Сослановна а.

Иштта бовзаш а безаш а хинаб Гойгов Iаддал-Хьамида дикка цIи хеза бола советски йоазонхой Владимир Ставский, М. Голодный, Вл. Луговской, В. Катаев, А. А. Фадеев.

Административни боахамеи болх автора сов дукха бе безаш хиннилга теркал а деш, творчески балха цо цIенхаштта уйла тIаяхийтар а кхыметтел цунна ше веррига а дIавалар а ловш, I-Хь. Гойговна совгIата деннача «Ара юкъера горол» яхача шийн книжка тIа А. С. Серафимовича яздаь хиннад: «Ялатий амбар музаех Iа хувца еза ха хьатIакхаьчай мотт сона».

ГIалгIай советски литература социалистически реализма метода тIа даьнна хилара тешал даь ца Iеш, Гойгов Iаддал-Хьамида произведенеша хIанз а лоархIаме дакъа лоац советски наьха коммунистически сакхетам совбаккхара.

А. МАЛЬСАГОВ,
историе, меттеи литератураи Нохч - ГIалгIай Iилма-тохкама института вокхагIвола Iилман болхло.

СИЙ ДОЛА ГIУЛАКХ

Назрановски районе дика йовзаш я итташ шерашка берашта дешар хьехараи кхетам балараи дIаденна йола РСФСР а Нохч-ГIалгIай АССР а школа заслуженни хьехархо Хашагульгова Ювсапа СофиIат. ТIом болабеннача юххьe шийн вахар халкъа образоване гIулакха дIадала лаьрхIар Хашагульгова СофиIата. Итт класс яьккхачул тIехьагIа из балха йода Караганде ВЛКСМ райкоме. Юххьанцарча классашка хьехаш йолча хана хьехархой институте деша яхар из.

Укх тIеххьарча 20 шера Назрановски районе болх беш я С. Хашагульгова. Укхаза а цун дег чу дижа гIулакх, массаза а санна, берашта эрсий мотт а эрсий литература а хьехилга да. «Хала» бераш кIезига нийсденнадац цунна. ХIанз а нийслу уж. Бакъда уж юстара даьхадац цо, цар терко яьй, бIарг локхаш хиннай, царца хIаранеца къаьст-къаьста занятеш яьй, цар даьшца-йоанонца беседаш яьй. ХIанз уж бераш дешара дуккхагIа уйла тIайохийташ да.

Яндарерча школе хилар хьехархошта хетаяь семинар. Цига Хашагульгова СофиIата хьехаш дола бераш эрсий меттах дика кхет яхаш дийцар.

С. Хашагульговай гIулакхаш школерча балхаца чакхдоалаш дац. Дукха шераш хьалхагIа дензь берий бешамашка а ухаш цига зуй цо хургбола шийн дешархой, даьшца-йоанонца къамьлаш ду, къонача воспитателашта практически новкъостал ду.

Назрановски районе эгтара дикагIа эрсий мотти литературен Iомадеш кабинет я цун яр.

Каст-каста цу школе хул хьалхагIа из йистеяьккхараш.

ХIанз цар массане а дег тIара баркал оал цуьна шоаш нийсача наькъа тIа бахарах, бокъонца долча вахарга бода никъ лаха шоашта новкъостал дарах. ХIанз цхьаккха деза ди дIадодац из даькъала ювцаш телеграмма, открытка ца доагIаш, хIаьта цо уж ше хьийхарий деза совгIаташ санна лорадеш а доададу. Дог айлу цун, бIарг сийрдабоал шийга царгара телеграмма е открытка кхаьчача.

ХьалхагIа укхаза деша яьгIа Вышегурова Ахьмада Раиса, институт йисте а яьккха, хIанз Назрановски № 1 юкъерча школе эрсий мотти литературен хьехаш я. Иштта институт а яьккха, юрта Совета депутат а йолаш. Назранерча № 2 йолча школе хьехаш я Гойгова Абдурахьмана Лида. Наьсар-Керте хьехаш я Берсанова Лемка. Школа йистеяьккха дуккха мехкарий Назрановски трикотажни фабрике болх беш, техникумашка дешаш ба. Бийпа а варгвий уж цхьан хана С. Хашагульговас хьийха нах!

— Сона вIалла йиллуш яц сай эггара хьалха хинна хьехархо Елена Михайловна Терпигоова. Цо Iомабайтар сога эрсий мотти литературен, — йоах цо.

Ше эрсий литература хьехача хана чIоагIа теркам тIабохийт цо коммунистически, интернациональни кхетам балара.

Интернациональни кхетамах лаьца иштта дувц Хашагульгова СофиIата.

— Кагирхошта коммунистически кхетам балара балха эггара лоархIамегIдарех да вай кагий нахи мехкарийи интернациональни кхетам болаш хьалкхебар.

Цунна дика дагавоагIа шийн воша Дотмурзиев Ахьмад. Из тIема турпал городе Бердичеве вежарий каша дIавелла воал. Цун веший цIи лелаеш я Назранерча № 3 йолча юкъерча школа пионерски дружина. ХIанз Яндарерча дешархоща йоазонца бувзам лоаттабу Бердичеверча юкъерча школаца.

Каст-каста хул Хашагульгова СофиIат шийн воша дIавелла воаллача. ХIанз дукха ха йоанаш хилар из цига. Дуккха нах, бераш гулденнадар цига. ХIаьта цо аьлар: «Бераш, сона лов массаза а шо маьрша дахар. ТIем тIара воI цIаваргa цIаккха а ма хьежийла шун наной, са нана хьийжача тайпара»

Хашагульгова СофиIат массаза а кхуш йоагIача тIехьен кхоанен уйла еш хиннай. ХIанз шин сменагIа болх беш ше йолдашехьа а ха корайоагIа цунна хIаранеца къаьст-къаьста занятеш е, даьшца-йоанонца къамьл де, кхайке ветеранаш а боалабий, школе вIашагIкхетараш чакхдаха.

Массехк шу хьалха денз цун групе дац дешарах кхеташ доаца бераш. Цо хьехаш дола бераш районни олимпиадашка котдувл, республикански литературни конкурсашка дакъа лоацаш хул

С. Хашагульговаяa еннай «Знак Почета» яха орден, РСФСР просвещене Министерства Сийлен грамота,

А. САГОВ.

Москва. Мехка сборни футбольни команда воккхагIвола тренер, СССР футбола ерригача сборни командай керттера тренер хиллза спорта заслуженни мастерах, СССР заслуженни тренерах Никита Павлович Симонянах.

Командаи керте эттав дIазза, СССР чемпион хинна, шозза мехка Кубок яьккха вола, шозза дото, шозза бронзови призер, СССР халкъий Спартакиада чемпион, Олимпийски ловзарий чемпион, Симонян — цхьан сезонагIа дIачуйийттапа бургацашка (34) диллача СССР чемпионатий рекордсмен, даймехка бомбардирий (156 зачетни бургацаш) списка тIара номер цаI яр ва. ВорхIазза хет-трик (цкъа ловзаш кхо гол) яьй цо, сборни командаца волаш, мехка чемпионаташка, Кубок йоаккхаш хиннача матчашка, дунен халкъашта юкъерча клубни вIашагIкхеташка ловзача хана.

Симонян Николай Павловичa физкультурни Институт чакхъяьккхай, Къахьегама ЦIеча Байракхеи «Знак почета» яхеи орденаш еннай цунна. Дукха ха йоаццаш 50 шу дизад цун.

И. УТКИНА сурт.

ТАСС фотохроника.

Ерригсоюзни фестивала II-гIа тур

ТАЛАНТАШКА ХЬОЖ

Укх деношка дукха нах гулбеннабар Ленина цIерагIча культура Дворецe. Массавар сатем байна хьежар къахьегамхой самодеятельни творчества Ерригсоюзни фестивала II республикански тура занавес хьаелларга. Цуна юкъе дакъа лоацаш яр вай республика вузий, юкъерча специальни дешара заведеней коллективаш.

Эггара хьалха сцена тIа яьлар Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета коллектив. Номераш дукха яр.

Ала доагIа цхьацца йолча номерий говзал лакха ца хилар. Иштта во кийчо яьяр нефтяной института, медучилища, педучилища, кооперативни техникума коллективаша. Цар программашта юкъе дика я аьнна пхи-ялх номер мара белгалъяккханзар жюре. Укхаза шийн бахьан да. ХIана аьлча, юртбоахама къахьегамхошта хьувзъам чуэцаш новкъостал деш дукха ха йоайир. Цудухьа дика кийчо е ха а хилаьзар.

Д. КАРТОЕВ,
Нохч - ГIалгIай паччахьалкхен университета студент.

РЕСПУБЛИКА ЛОРАШ ДАГАБУВЛ

Укх деношка Грозне сихха медицински новкъостал дара № 1 йолча больнице хилар республикански хирургически общества аргIанара заседани. Цига дийцар травмотологически ортопедически лазараш долча наха дарба дара керттера дешаш.

Цига доклад йир Сийлахьбоккхача Дай-мехка тIема инвалидий госпитала ортопеда **Г. А. Урьева**. Цо бIаргабайтар уж лазараш дола нах, дийцар царна деча дарбах, гайтар цу дарбана эша медицински аппаратура.

РСФСР проктологий Ерригроссийски съездах хоам беш къамаьл дир медицински Iилмай кандидата **А. Т. Махаева**.

«НормагIен паталоге хьакъехьен цIий дикъдаляра система» яха доклад йир Грозне № 4 йолча поликлиника хирурга **С. Ибраева**.

Республика кертерча хирургаша шоаш къамаьлаш деш белгалдаьккхар дарба деча учрежденей практикана юкъе дарба дара дикагIйола методаш юкъеяхьа езаш хилар, мехка клиникашка карагIдаьннача кердача хIамаех пайда а эцаш.

А. НЕСТЕРОВ,
г. Грозне № 1 йолча больница хирург.

СПОРТА ХОАМАШ

КIАЛТОХАРГАХ ЛАТАР

Октябрь бетта тIеххьарча деношка Афганистана столица Кабуле шийн-лоIаме кIалтохаргах латаш хилар Советски Эсарей Афганистанеи сборни командаш. ДIазза вIашагIкхийтар уж Хьалхара шозза вIашагIкхийтача 9:1 — и 8:2 — и счет йолаш ЦСКА команда Афганистана командал котъяьлар, хIаьта шоллагIа шозза вIашагIкхийтача — 9:1 — и 9:1 — и йолаш.

Цу кIалтохаргах летача дакъа лоацаш хилар дунен халкъашта юкъерча класса мастер, къонабараштa юкъера дунени Европан чемпион, кхийнараштa юкъера Советски Союза чемпион Бисултанов Асламбек. Из кIалтохаргах летар 100 килограмм дозал долча спортсменашца. Шийца латаш мел хиннар бокъонца эшавир цо. Асламбека боккха мах бола совгIат деннад.

ХIанз укх сахьате Нохч-ГIалгIайчен цIи хезача спортсменашца С. Хасемиковца, Х. Орцуевца, Б. Тунгаевца, В. Ахмедовца, М Тангиевца, Э. Юнусовца, А. Даудовца, З. Умаевца цхьана СССР кубок яккхара йола РСФСР къонабарийи кхийнарийи шийн лоIаме кIалтохаргах латара йола командаш кийчлуча Махачкале вахав из.

СССР кубок яккхара яхьаш хургья городе Баку. Цига даькъалоацаргда союзни республикай а Москвани Ленинградеи командаша а.

М. МЕСТОЕВ.

ШАХМАТАШ

Химикий культура ЦIагIа шахматех ловзара теоре занятеши квалифицированни турнираши я еш. ЙиълагIа разряд яьккхай И. Яркова, С. Степенкос, Е. Боярске. кхоалагIа разряд — Г. Енютина, С. Осипова, шоллагIа — Х. Оздоева, В. Бабенкос.

4 ноябре Грозне городской шахматни клубе дIайолалургъя къонача мастерий турнир. 14 саг хургва цуьна юкъе дакъа лоацаш. Уж ловзаргба дунен халкъашта юкъерча мастера цIи яккхара.

30 октябре Грозне городской шахматни клубе республикански шахматни федераце отчетно-хоржама конференци хилар. Цига доклад йир федераце председатела Г. М. Погибела.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ.

Газета аргIанара номераш араяргья 7, 8 ноябре.

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

4 ноябрь
ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — БТ. Iуйранара гимнастика. 9.30 — БТ. Мичад шо. «Зурманчаш. 10.15 — Документальни фильмай - программа. 11.15 — БТ. Духовой оркестрий концерт. 14.30 — «Со советски болхло ва» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 15.35 — Фурманов. «Чапаев». 16.20 — БТ. «Шахматни школа». 16.50 — БТ. «Москва а москвичаш а». 17.20 — БТ. «Орленок» яхача телестуде концертни зал. 18.00 — Кердадараш. 18.15 — БТ. Мультфильм. 18.35 — БТ. «Деррига хар лов сона» яха киножурнал. 18.45 — БТ. 1976-ча шера Iилмаи техникаи даькъерча Ленински комсомола совгIата лауреаташ. 19.15 — БТ. «Даьхенах дола иллеш». 19.45 — БТ. 1917-гIа шу да тха биографи. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — БТ. СССР халкъа халкъарий Паччахьалкхен Академически ансамбла концерт. 22.25 — БТ. «Безам юхебусарга» яхача фильма-концерта премьера. Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — «Нохч - ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, гIалгIай меттала). 18.20 — Киножурнал. 18.30 — Сунженски района хьайбай комплексаш хьалъеча (гIалгIай меттала). 18.50 — «Усанина Фанна — бойгадир» яха телефильм. 19.05 — КПСС Централни Комитета 1976-ча шера Октябрьски Пленума материалаш Iомаеш (гIалгIай меттала). 19.15 — «ЗIамига бераш, шоана». 19.25 — Октябра деза денна даькъала хилда шо. 20.25 — СССР республикай деноаш. Черсий-Балкхарой АССР Кинопрограмма.

5 ноябрь
I ПРОГРАММА

9.00 — Кердадараш. 9.10 — БТ. Iуйранара гимнастика. 9.30 — БТ. Мультфильмай программа. 10.00 — БТ. «Дошо муIаш» яха художественни фильм. 11.15 — БТ. «Иллиты». 14.30 — «Накъ дика хилба хьа, КАМАЗ» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 15.15 — БТ Берашта дола фильм. «Бокъонца вола зурманча вар из». 16.20 — БТ. Глазунов. «Ялхлагiа симфони». ДIалокх Централни телевиденеи Ерригсоюзни радиои боккхача симфоническа оркестро. 16.55 — БТ Сийлахь - Йоккхача Октябрьски Социалистически революце 59 шу дизара хетаь торжественни заседани. Дезача ден концерт. Съездий Кремлевски Дворецера трансляци (ПерерывагIа «Са Даьхе» яха фильм). 20.30 — БТ. «Москвере денз эггара гаьнарча йистошка кхаччалца» яхача телевизионни документальни фильма премьера. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — БТ. Хоккейх йола СССР чемпионат. Ленина цIерагIча Централни стадиона спорта Дворецера передача. 22.45 — БТ. «Халкъарий зал». Йистеяьлча — кердадараш.

II ПРОГРАММА

18.00—«Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа (эрсий, нохчий меттала). 18.20 — Киножурнал. 18.30 — «ХIара балха денна — дикила Знак». «Нефтехимзаводчасть» завода коллектив (гIалгIай меттала). 18.50 — «Маликай илли» яха фильм-концерт. 19.20 — Октябра байракха кIала (нохчий меттала). 19.50 — Дезача ден концерт (нохчий меттала). 20.20 — «Сийрдаьха лераш» яха телевидене Грозненски студе телевизионни спектакль (гIалгIай меттала).

РАДИО

4 ноябрь

6.30 — Сийлахь-боккхача Октябра толамашца накъагIоргла. Свеклаш лелаерий къахьегама рапорташ (гIалгIай меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш 8.25 — Бексултамов. «Лоамий дувцараш» яха симфонически поэма (гIалгIай меттала). 8.40 — «Шоана, кхалнах» яха радиожурнал (нохчий меттала). 9.15 — «СелаIад» яха радиовыпуск (эрсий меттала). 9.45 — Октябра хьалхарча вахтера кердадараш (гIалгIай меттала). 16.00— Нохч-ГIалгIайчен спортивни вахар (эрсий меттала). 16.30 — «Октябро сийрда баьккха мохк» яха радиокомпозици (гIалгIай меттала). 16.45 — Машар чIоагIбаларга бодача наькъа этапаш Беседа (нохчий меттала). 18.00 —Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала).

5 ноябрь

6.30 — 510 эзар тонн ялат чудара тIехьа. Рапорташ тел хьажкIаш лелаераша (эрсий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий» газета обзор. 7.28 — «Ленинан век» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — «Ленин ваьха шераш» яха передача (гIалгIай меттала). 8.50 — Технически радиохоам (эрсий меттала). 9.15 — Ашараш. 9.30 — «Сийлахь-боккхача Октябра малха кIала» яха радиокомпозици (эрсий меттала). 9.50 — Ашараш (эрсий меттала). 16.00 — «Болхлой вахар» яха радиогазета (нохчий меттала). 16.25 — Керда хоамаш (эрсий, нохчий, гIалгIай меттала). 16.55 — Сийлахь-боккхача Октябрьски социалистически революце 59 шу дизара хетаь торжественни заседани. Дезача ден концерт. Съездий Кремлевски Дворецера трансляци.

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознеи хувцалуш мархаш а йолаш, йоачан а йоацаш, тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 0 — 5 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара; температура республике гIолла 13 — 18 градуси Грозне 15 — 17 градуси йIовхал йолаш хилен тарлу.

Кхоанен ломмей хувцалуш мархаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш, дохк а доллаш тайп-тайпарча оагIонашкахьара секунде 3 — 7 метр чIоагIа мух хьекхаш хилеи фегара температура бийсана 2 — 7 градуси, дийнахьа 13 — 18 градуси йIовхал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ПРЕДПРИЯТЕЙ, УЧРЕЖДЕНЕЙ, ДОМОУПРАВЛЕНЕЙ КУЛГАЛХОЙ А БАХАЧА НАЬХА А ТЕРКАМГА!

Пишкаш лотаю ха хьатIакхачарца дувзаденна цIаькха а хьажа пишкаш, цар кIур арауха моттигаш дика тоаяь йий.

Пишк йоагача хана учрежденешка, предприятешка, дешара заведенешка, централни отоплени йоацаза кхыча моттигашка цIераш ца юалийтара лаьрххIа оттабаь пишк дерттIа йоагаяра бехктокхаме бола нах хила беза. Цкъа лотаяь пишка ца йойташ вIаштта кхаь сахьата мара йоагае бокъо лац, хIаьта иштта а дийнахьа шозза мара лотае а йиш яц.

Пишк йоагача хана хьежа веза газ боараманагIа хьайоагIаш я, е яц:

— лотаяь пишк йоагийташ йита а йита бийсана вIалла Iодувша мегаргдац, пишкашка бIарг локхалга берашта дIатIадехка а мегаргдац;

— пишкаш мишта йоаг а кIур хьалъуха моттигаш цIена йий а хьежа деза, хан-ханнаха уж кIурз дIабоаккхаш цIеньe еза;

—Паччахьалкхен пожарни надзора органий бокъо йоацаш ханн пишкаш увттайита йиш яц;

— электропроводка телха йий хьежа деза;

— Телха электроприбораш лелае мегаргьяц;

— Электрораспределительни улгаш тIа фабрике яьраш мара предохранителаш увттае мегаргьяц, «жучокаш» яхараш увттаелга чIоагIа хьрцахьа да.

ЦIаккха дин ма-далийта кIезига а телхача пишко, кIур хьаъухача моттиго, электропроводка, е электроприборо доккха зулам де йиш йолга.

Нохч-ГIалгIай МВД пожарни охрана управлени.
Ерригроссийски шийн лоIамерча пожарни общества.
Нохч-ГIалгIай республикански совет.

ДЕЗА НОВКЪОСТИЙ!

ЧАКХДОАЛАШ ЛАТТ 1977 ШЕРА

«СЕРДАЛО»

ГАЗЕТА ЯЗПУЛГА

Газета язлу бувзама ерригача отделенешка а промышленноста, транспорта, гIишлошъеча предприятешкарча, дешара заведенешкарча, колхозашкарча, совхозашкарча, учрежденешкарча, общественни организацешкарча кепайоазув доарждеча общественни уполномоченнешка а гIолла.

ГАЗЕТ ЯЗДАРА МАХ: шера — 3 соми 12 кепиги: ялх бетта — 1 соми 56 кепиги.

ДИЦ МА ЛЕЛАШ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА ХАННАХЬА ЯЗЛЕ!

ТХА АДРЕС: 364051 г. Грозный Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктохкама секретара — 3-34-38; партийни вахарах культураи отделан — 3-81-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30. корректоре — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный ул. Ленина, 9 (3-этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; партийной жизни и культуры — 3-81-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерия — 2-54-30. корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05528. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография изд-ва Грозненский рабочий», Маяковского, 92. Заказ № 8228.